

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Ivan Jontez

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Ivan Jontez

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Na svetu je prostora za vse	253
Prerojenje Martina Krpana	256
Ivan Jontez: Njen portret (pesem)	258
Zvonko A. Novak: Vstajenja dan (pesem)	258
Milan Medvešek: O sodobni Rusiji	259
Prvi za županom	262
Anna P. Krasna: Čudežno mesto	265
Frank Česen: "Daddy"	270
Ivan Molek: Zadeva kritike	273
Pošiljatelj: R. W. R.	275
X. Y.: Sanje varujejo spanje	277
Književnost: The Slovenes Want to Live	279
Manj strašna noč bo v črne zemlje krili ...	280

Samotar Janko

I. J.

ŽIVEL JE MLADENIČ po imenu Janko, obdarjen z zdravim in gibčnim telesom, moškolepim obrazom, prijetno donečim glasom in v sanjske daljave zastremljeno dušo, ki je skozi dvoje mehkih sinjih oči koprnela v pisani svet, drugače pa reven kot cerkvena miš, kakor sta bila revna njegov oče in mati. Sedemnajst let je bil Janko zadovoljen in srečen; pasel je očetove ovce, sanjal lepe sanje ter se skušal v petju s slavcem v grmovju in škrjancem nad njivo; nobene sile mu ni bilo. Ko pa je stopil v svoje osemnajsto leto, je začel postajati nemiren, njegov obraz je začel bledeti, v očeh se mu je začel vžigati mrzličen ogenj, in slavec in škrjanec sta ga zaman pozivala k pevski tekmi, mladi pastir se jima ni odzval. Otožen, kakor da je nenadoma padlo nanj težko breme, je taval po zeleni dobravi za svojimi ovci, ki so se nemo s pogledi čudile nerazumljivi spremembi v vedenju njihovega varuha, ter otožno koprneče strmel preko domačih gozdov proti nedoglednim daljam onkraj obzorja.

“Kaj ti je, sin moj?” je zaskrbelo mater. “Tvoja lica bledijo, v očeh ti gori mrzlica, videti si hudo bolan... Lezi v posteljo, jaz ti bom pa skuhala zdravilnih rož, čijih čudodelna moč ti bo vrnila ljubo zdravje.”

Toda Janko ni hotel leči. “Saj mi ni nič, zdrav sem, nobene sile mi ni...” Njegove besede je spremljal prisiljeno vesel nasmešek, ki pa ni mogel ogoljufati oči ljubeče matere.

“Sin, zakaj mi prikrivaš bolečino, ki se je zagrizla vate?!” mu je žalostno očitala. “Glej, mati bi ti tako rada pomagala...”

“Mati, ti mi ne moreš pomagati...” se je podal sin, ki so ga materine besede dirnile, in mrzlični ogenj v njegovih očeh je zaplapolal s podvojeno močjo. “Sam ne vem, kaj mi je... Nečesa mi manjka; česa, ne vem... in nekam me vleče s čudno silo; kam, tudi ne vem...”

Oče, ki ju je molče poslušal ter zamišljeno vlekel dim iz svojega vivčka, se je zdaj nasmehnul kot človek, ki je uganil, za kaj gre.

“Mati, Janko ima prav: ti mu ne moreš pomagati, tvoje zdravilne rože ga ne bi ozdravile, kajti proti njegovi bolezni ni zdravilnih zelišč v naših gozdovih... Vem, kaj mu je, tudi jaz sem bil nekoč v njegovih letih: pretes-

no mu je postalo med našimi gozdovi in gorami, v svet ga vleče, iz rodnega gnezda se mu hoče kakor godni ptici v sinje zračne višave, in nama ne preostaja drugega, kot da mu dava na pot svoj blagoslov ter mu želiva vso srečo v širokem svetu onkraj naših gora...”

Mati je prebledela v obraz in v očeh ji je zatrepetala groza. Ali je mogoče, da trenutek, katerega se je bala še tedaj, ko je bil Janko še pod njenim srcem, že trka na vrata, trenutek slovesa? Njen edini otrok, brez katerega bi ji bilo življenje prazno in brez pomena, da je tako rekoč z eno nogo že na potu od doma, od nje?

“Mati, saj se bom vrnil...” jo je tolažil Janko, ki se je bil pravkar jasno zavedel, da je oče govoril resnico: v svet onkraj gora se mu hoče, v široki svet, kjer ga nekje čaka sreča sredi bajno razkošnih, opojno duhtčih vrtov ljubezni! “Čez nekaj let se bom vrnil, mati, vrnil se bom z njo, ki živi z menoj v vseh mojih sanjah...”

Drugi dan zjutraj je Janko vzel v roke popotno palico, si vrgel preko ramena popotno torbo, vzel v roko kitaro, poljubil mater na uvela lica, segel očetu v žuljavo roko ter odri-nil v široki pisani svet za srečo opotečo v ljubezni varljivi.

Iz samote, v kateri se je bil rodil in odrastel, ga je privedla pot skozi tesne soteske in goste gozdove na prostrano ravan, posejano z belimi vasmii in prepreženo s srebrnosivimi trakovi cest in žuborečimi potoki, ki so si delali pot med pisanimi travniki in zelenimi polji hiteč v neznano daljo. “V tem rajskem kraju me čaka!” je radostno vzkliknil Janko, zabrenkal na kitaro ter pojoč pospešil korak, da bi čim prej dosegel svoj smoter.

Tri dni je potoval Janko po belih cestah skozi ponižne kmečke vasi, vžigal s svojim sladkim petjem in brenkanjem koprnenje v srcih brhkkih kmečkih mladenk in mladeničev, pod večer tretjega dne tik pred solničnim zahodom pa se je ustavil v prijaznem podeželskem mestu, kjer mu je naključje privedlo na pot zlatolasko, modrooko, pravljlični vili podobno Rožo.

Ko jo je uzrl stoječo med njenimi tova-

(Dalje na predzadnji strani)

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOBLOVJE IN POUK

V.
LETNIK
1941-1942

•
11.
številka

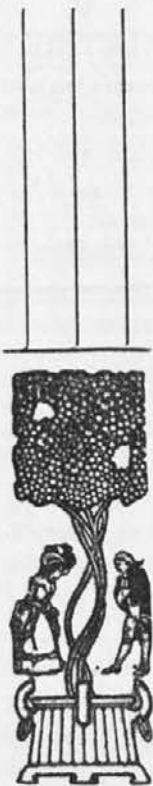
Na svetu je prostora za vse

Ko so po prvi svetovni vojni zmagovalci in premaganci sedli za zeleno mizo, da sklenejo mir, so tisti mir diktirali interesi zmagovalcev; interesi premagancev niso prihajali v poštev. Zato je verzajski mir že ob spočetju nosil v sebi kal smrti in tako zvana mirovna doba je bila v resnici zgolj doba priprav za novo vojno — vojno, ki bi odločila, kakor prva, kdo bo imel prvo besedo na svetovni gospodarski pozornici. Kajti vojne so se v resnici vodile vedno zaradi gospodarskih vprašanj—zaradi vprašanj življenjskega prostora in materialnega obstanka. Slednje je za človeka največje važnosti, kajti brez hrane ni mogoče živeti in potrebna je streha, obleka itd. Z razvojem civilizacije te potrebe le naraščajo. To seveda ne pomeni, da so vsled tega vojne neizogibna nujnost. Kajti vojne so zgolj posledice dejstva, da se človek še vedno oklepa pravila iz živalskega sveta, po katerem močnejši ubije šibkejšega, večja riba pogoltne manjšo. Na ti podlagi pa ni mogoč noben trajni mir.

Na svetu je približno dva tisoč milijonov ljudi. Znanstveniki računajo, da je na našem planetu prostora in sredstev za materialni obstanek za petkrat toliko ljudi, če ne več. Vendar ni človeška zgodovina nič drugega kot neskončen niz krvavih bojev za "prostor pod soncem"—najprej za lovišča, potem za polja in pašnike in pozneje za surovine in trge. A na svetu je vsega preveč za teh dva tisoč milijonov ljudi! Paradoks, smešno naspotje, kajne? Seveda. Ampak samo zato, ker človek do danes ni še spoznal preprostega dejstva, da je na svetu prostora in kruha za vse in da bi se vsa ta vprašanja lahko rešila v splošno zadovoljnost z malenkostnim naporom, čim bi zavrgel tisto nesrečno divjaško pravilo, po katerem gre vsa beseda močnejšemu.

Mir, ki je bil zvarjen po premirju v jeseni leta 1918, je bil slab mir, nemogoč mir, krivičen mir. Bil je imperialistični mir. In imperialisti ne znajo sklepati pravičnih mirovnih pogodb. Za zapadni svet je bil ta mir nemara boljši kakor bi bil mir, nare-

kovan od cesarske Nemčije; toda bistvene razlike bi ne bilo, kajti kakor bi drugi slonel na krivicah, tako je tudi prvi ustvaril zgolj pogoje za nezadovoljnost in novo trenje med narodi.

Bil je ta mir, ki je ustvaril pogoje za Mussolinija in Hitlerja in za današnji krvavi pokolj. Če bi ne bili ti mirovni kovači tako slepi in bi priznali dejstvo, da je na svetu prostora za vse in da je vsak človek, vsako ljudstvo upravičeno do poštenega obstanka, bi svet danes ne potil krvavih srag pod strašnim bremenom medsebojnega uničevanja, temveč bi porabljal vso to silno energijo in vsa ta ogromna sredstva za izboljšanje svojega položaja in za boj proti boleznim, zajedalcem in drugim sovražnim naravnim silam.

Toda zgodilo se je in pretakati solze nad prelitim mlekom je brezplodno. Skušnje so vredne le toliko, kolikor se človek iz njih nauči. Današnji pokolj je res nekaj nepopisno strašnega, ampak če se bo človeštvo iz njega naučilo, da je treba postaviti medsebojne odnošaje na povsem drugačno podlago kot doslej, se utegne naposled spremeniti v največji blagoslov in iz prelite krvi in prestane groze in trpljenja bo pognala roža miru, ki bo res mir, ne zgolj kos počekkanega popirja.

To je zdaj glavna naloga demokratičnih narodov, v prvi vrsti Amerike. Treba je poiskati pravično podlago za mir. Ta podlaga se mora poiskati še preden bodo predstavniki narodov sveta spet sedli za zeleno mizo, da uredijo medsebojne odnošaje. Potem bomo šele vedeli, za kaj se v resnici borimo.

Hitlerjevi Nemci vedo, za kaj se borijo: za svetovno nadvlado, da bi Nemčija postala središče, kjer bi se stekale vse materialne dobrine in vse bogastvo sveta, da bi ga upravljali po svoji mili volji in, naravno, v svojo lastno korist.

Mi, pravimo, se borimo za poraz totalitarstva in za demokracijo. Atlantski čarter, ki sta ga sestavila predsednik Roosevelt in angleški ministrski predsednik Churchill gre korak dalje in priznava **vsem** narodom pravico do obstanka in razvoja. Ta poslanica je bila velik korak v pravo smer. Kajti v nji najdemo priznanje, **da je na svetu dovolj prostora za vse in da je potrebna taka gospodarska uredba, ki bi omogočala vsem narodom svobodno dihanje.** Z drugimi besedami povedano je potreben nov gospodarski red, ki bo slonel na načelu, da je na svetu dovolj prostora in dovolj sredstev za vse ljudi in da je vsled tega nesmiselno, voditi krvave spore zaradi teh vprašanj. Treba je zgolj urediti stvar tako, da bodo ljudstva na zemeljski obli zadovoljna in namesto dosedanje anarhije in trenj v mednarodnih odnošajih bo nastopila doba mednarodnega sodelovanja in splošnega napredka.

Dolžnost vseh, ki vse to vidijo in razumejo in želijo, da bi začelo človeštvo resnično napredovati je, da že danes delujejo z vsemi močmi na tem, da ne bo bodoči mir več slonel na barbar-skem načelu pravice močnejšega ali pravice zmagovalca, temveč na načelu, da je na svetu dovolj prostora, dovolj zraka, dovolj sonca, dovolj vsega za vse. Vsak mir, ki bi slonel na drugačnem načelu, vsak mir, ki bi prezrl to načelo bi bil prav tako kakor verzajski mir v naprej obsojen na smrt in zgolj uvod v novo in še strašnejše svetovno klanje.

Svet je danes podoben eni sami ogromni hiši, pod katere streho prebiva nešteto najrazličnejših družin. Vse te družine so odvisne druga od druge za skupno blaginjo. Vendar ne more biti v ti hiši ne reda niti blagostanja, dokler so si posamezne družine neprestano v laseh zaradi kašče in skušajo posamezno priti do ključev. Kajti red in mir in blaginja vladajo le tam, kjer ima besedo spoznanje, da so vsi člani družine upravičeni do enakih ugodnosti in priložnosti.

V tem je največja naloga Amerike. Prepričati mora svet, da je mogoče, živeti v miru in slogi pod streho, pod katero je dovolj prostora za vse in ob kašči, v kateri je dovolj vsega za vse. Prepričati mora svet, da je skrajni čas, da se pri sklepanju mirov-nih pogodb zavrže stari izrek "Gorje premaganim!" Kajti danes je jasno ko beli dan, da ne more biti na svetu trajnega miru niti blagostanja, dokler se ne prizna načela, da je na svetu dovolj prostora za vse in da imajo vsi pravico do tega prostora.

Uradna Amerika se tega zaveda. Predsednik Roosevelt je to dokazal z atlantsko poslanico in dodatno deklaracijo o "štirih prostostih." Še zgovornejše pa je to povdaril zvezni podpredsednik Wallace, ki je v govoru o bodočem miru pribil:

"Noben narod ne sme imeti pravice izrabljanja drugih narodov. Naloga starejših narodov je, pomagati mlajšim narodom na noge, ne sme pa biti ne vojaškega niti gospodarskega imperijalizma.

Mednarodni karteli, ki služijo ameriški požrešnosti in nemški požrešnosti in nemški premoči morajo izginiti . . . Le tako bo mogoče, da bodo v bodoče služile vse iznajdbe VSEM ljudem, namesto zgolj peščici posameznikov.

Tisti, ki bodo pisali bodoči mir, se bodo morali pri tem ozirati na VES svet. Privilegiranih narodov ne sme biti."

Če bo bodoči mir sezidan na taki podlagi, bomo lahko rekli, da niso bile zaman vse strahote in trpljenje naših dni. Ampak če bi se spet ponovila zgodovina in bi se mir koval po starih recep-

tih, tedaj bi moral z žalostjo ugotoviti, da je bila vsa ta človeška kri prelita zaman, da so bile zaman vse te strašne žrtve, ki jih doprinaša človeštvo dandanes.

Zato je potrebno, da že zdaj z vsemi močmi delujemo, da se kaj takega nikdar več ne ponovi.

Prerojenje Martina Krpana

V DNEH, ko je bila Jugoslavija še samostojna, je priobčila mariborska "Delavska politika" članek o dveh junakih slovenske legende — o kralju Matjažu, ki je zašel vanjo po kdo ve kakšnem glupem naključju in o drugem, res slovenskem korenjaku Martinu Krpanu. Takrat smo ugibali, ali ta dva slovenska legendarna junaka res predstavljata značaj našega človeka. Člankar je o tem tako le razmotrival:

Zadnjič smo povedali, kako velikega pomena so za ljudstvo tradicije, ki gredo od rodu do rodu. Zdaj se vprašamo, kaka slavna izročila ima, hrani in goji ljudstvo.

Srbi imajo Kosovo. Mrtvi s Kosova so vodili Srbe pri osvobodilnih bojih.

Slovenci pa imamo pesmi in pripovedke o kralju Matjažu in njegovi Alenčici.

Kdo je bil ta Matjaž, kaj je storil slavnega, junaškega, za slovensko ljudstvo imenitnega?

Bil je to velik madžarski kralj Matyaš Korvin iz rodu Hunyadijev, ki so bili zakleti sovražniki celjskih grofov. — Večino svojega življenja je preživel v vojskovanju, ki je na daleč razmaknilo madžarske meje in razširilo madžarsko slavo. Na Turke je pošiljal večinoma svoje vojskovodje, sam pa se je vojskoval s Čehi in Poljaki, ki so ga nekajkrat spravili v hude zadrege. Čehov se je rešil samo zaradi tega, ker je tedanji češki kralj Jurij Podjebradski verjel njegovi besedi, ki pa jo je Matjaž prelomil. V vojnah s češkimi husiti ga je podpiral papež. Moč Matijaša Korvina je segala tudi v hrvatske in slovenske štajerske kraje. Kot pravi diktator je tudi napram mogočnejšem — in ne samo tlačanom — pokazal in uveljavil svojo moč, kajti bil je človek, ki je hotel vladati sam in ni trpel nobenega nad seboj ali poleg sebe.

Da Madžari slave letos njegovo 450-letnico, je razumljivo. Zakaj pa naše narodne pesmi slave tega tujega junaka in njegovo Alenčico (ki je bila napolitanska kraljična Beatrice), zakaj je Oton Župančič zaprl njegovo slavno vojsko pod Krim, zakaj ga upodablja naša kiparji in slikarji, zakaj spi poč Peco, pod Triglavom, pod Čavnom nad Ajdovščino, pod Konjiško goro, pod Slivnico pri Cerknici in tam čaka, kdaj bodo nehale letati črne srake po Sloveniji?

In še v tej legendi se napačno prikazuje ta kralj, kot da mu je šlo samo za Alenčico in vino, ko je bil v resnici madžarski junak, ki mu je bil meč vse in ki je bil zraščten s svojo vojsko, da je kot Kiros ali Cezar vedel za ime vsakega svojega vojščaka? Tudi v tem se odkriva neka lastnost našega ljudstva?

Slovenci pa imamo tudi svojega drugega junaka, ki ga je France Levstik ovekovečil v prelepi povesti — Martina Krpana z Vrha. To je pristni Slovenec: tihotapec, ki na svoji kobilici prenaša od morja angleško sol; uslužen tako, da pred gosposko kočijo prenese kobilo in tovor v stran (kaj bi šele storil, če bi vedel, da se vozi v kočiji sam cesar!); bahaški je, pa tudi tako močan, da mu ni para; vendar pa laže, da ima v vreči bruse in kresilno gobo; dobro kapljico ima rad, od cesarja si izgovori pravico do vina, kolikor ga bo zmožel. Cesar-ski Dunaj edino on reši strašnega Brdavsa, za nagrado si pa izgovori samo pravico, da nadalje brez skrbi tovari angleško sol, in prijaznost, da mu nekdo pokaže pot po dunajskih ulicah, da pride čim prej na cesto, ki pelje na Vrh pri Sveti Trojici.

V tem slovenskem velikanu je upodobljena tista slovenska uslužnost, s katero se je stoletja izerpavala naša ljudska moč, ki je požrtvovalno služila tujim gospodarjem. To

slepo požrtvovalnost je oficijelna slovenska politika proglašala za geslo, umiranje za druge naj bi bilo dika in ponos našega ljudstva. To žalostno tradicijo smo iz ranjke Avstrije prenesli v Jugoslavijo in jo novim razmeram primerno nadaljevali. Pokazala se je predvsem druga stran medalje: Kdor je uslužen navzgor, je istočasno po pasje brezobziren napram svojim najbližjim.

Ideali vsakega naroda se zrcalijo v njegovih izročilih. S te strani je slika Slovencev malo razveseljiva.

* * *

V marsikaterem pogledu je imela tedaj "Delavska politika" prav, zlasti, če pomislimo, kako je bilo predvsem slovensko meščanstvo in velik del slovenske inteligence vedno pripravljen služiti tujim interesom ter se jim podrediti. Vendar je človek dvomil, da bi ne bilo v slovenskem značaju — v značaju slovenskega kmeta, ki je bil in ostane hrbtenica slovenstva — nobenih krepkejših potez kot jih razodevata ti dve legendi. Kdor pozna tega našega človeka in njegovo burno zgodovino namreč ne bo pripravljen, meni nič tebi nič sprejeti domnevo, da velja za našega človeka sodba, ki sta si jo sicer slovensko meščanstvo in slovenska politika v polni meri zaslužila.

Odkar se je naš človek naselil na tem krasnem toda nesrečnem koščku sveta, ki je bil zadnjih trinajst stoletij njegova domovina, — nesrečnem zato, ker se tod križajo pota, ki vodijo iz sončne Italije v Podonavje, na sever in na Balkan in iz dežele oblastiželjnih Tevtinov k Jadranu in čez Balkan na Bližnji vzhod — je namreč neštetokrat pokazal neko potezo v svojem značaju, ki jo tudi pri Martinu Krpanu zaman iščemo: nezlomljivo voljo in brezmejno požrtvovalnost, s katero se je oklepal svoje grude ter jo branil pred vsemi osvoboditelji, naj so bili to Avari ali Franki, Turki ali Benečani, Nemci ali Italijani. Obenem pa je enako krčevito branil svoj narodni značaj, svojo narodno samobitnost pred vsemi poskusi potujčevanja. Zakaj slovensko izročilo ne pokaže te poteze v značaju slovenskega človeka, je res uganka. Morda zato, ker Slovenec po naravi ni bahav, kakor so na primer njegovi sosede, ki vsako dobro lastnost v svojem značaju povdarjajo in povečavajo nad vse resnične proporcije. Ampak ta poteza je tu. In

teji potezi v značaju našega človeka gre zasloga, da se je moderni Martin Krpan popolnoma spremenil, odkar so po strašnem Črnem petku lanskega leta vdrle v Jugoslavijo barbarske horde modernega Atila Adolfa Hitlerja in njegovega podrepnika Mussolinija.

Osvoboditelji so nedvomno pričakovali, da bodo našli na slovenskih tleh starega, legendarnega Martina Krpana, ki bo v zameno za malenkostne usluge nemara celo pripravljen, pomagati nacijskemu cesarju uničiti Brdavska s severa, kakor to delajo Italijani in Rumuni pa Madžari in Slovaki, vsekakor pa, da se jim ne bo resno upiral — kakor so očitvidno pričakovali, da so naši bratje z juga Srbi pozabili svoje junaške tradicije in svojo slavno preteklost in da bodo pohlevno obležali pod osvoboditeljevo peto.

Urezali so se. Senca Martina Krpana, ki je stopila na pot osvoboditelja, ni bila več senca nekdanjega dobrodušnega orjaka, kakršnega pozna legenda. Bila je senca novega, prerojenega orjaka, čigar čelo je bilo grozeče nagubano in v čigar očeh so se utrinjali preteči bliski in ki ni kazal niti najmanjše pripravljenosti, da bi se jim s svojim konjičem umaknil s pota, kje šele, da bi jim delal kakršne koli usluge. Bila je senca orjaka, ki je spoznal, da ne more dobrodušnost in uslužnost zlomiti krute sile brezobzirnega zatiralca, temveč je treba udariti nazaj — udariti krepko, z vso silo mišic in uma.

Osvoboditelji so se sprva ošabno posmehovali tej senci. Duh iz davnin, so pomilovalno menili; in mi ne verjamemo v duhove, se jih ne bojimo; mi se zanašamo na tanke in strmoglavnike, s katerimi smo nepremagljivi...

Toda kmalu jih je minulo veselje do smeha. Senca Martina Krpana se je podala na delo... Spet je peketal njegov konjiček po slovenskih cestah in gorskih stezah, toda v tovoru, ki ga je nosil, ni bilo soli in kresilnih kamnov, temveč bombe in dinamit pa puške in strojnice, ki jih je puščal, obenem z bodrilno besedo mrkim junakom v gorskih skroviščih in molčečih gozdnih globelih — slovenskim hajdukom, borcem proti krutemu osvoboditelju, ki jih je pregnal z njihovih domov, ki mori njihove očete in matere in otroke, ki zverinsko onečašča njihove žene in dekleta. Po deželi je zapihala druga sapa, ozračje je začel

pretresati grom razstrelb, v noč so zagoreli kresovi požarov in slovensko zemljo je začela pojiti kri osvojevalcev...

Martin Krpan je pokazal svoj pravi značaj.

Zdaj hodi po slovenski zemlji po dnevi in po noči in koder hodi, se dvigajo v zrak mostovi in viadukti, gore tovarne in kasarne, padajo v prah mrtvi nacijski in fašistični tolovaji...

Nekdanjega Martina Krpana — tistega dobrodušnega orjaka z Vrha — je opisal Franče Levstik; sodobni Martin Krpan pa si piše svojo zgodbo sam. Piše jo s kroglo in dinamitom in s tistim smrt prezirajočim pogumom in požrtvovalnostjo, ki odlikuje največje junake v zgodovini. Medtem ko piše to nesmrtno zgodbo borbe majhnega slovenskega naroda proti najsilnejšemu zavojevalcu v zgodovini

sveta, pa spi kralj Matjaž nevzdramno spanje pod goro pozabe, ki se je strnila nad njim in starimi madžarskimi sanjami o gospodstvu nad drugimi narodi...

Naj spi. Slovenci ga ne potrebujejo; Slovenci ga ne kličejo na pomoč; Slovenci ne pričakujejo odrešitve od tega tujega zavojevalca. Slovenci zaupajo v svojo lastno moč in v moč svojih zaveznikov; Slovenci se zanašajo na prerojenega Martina Krpana, ki je zavrzel svojo nekdanjo dobrodušnost ter prisegel, da ne odneha, dokler ne bo zadnji slovenske zemlje lačni tujec pognan tja, odkoder je prišel.

Kralj Matjaž naj le spi, da bo njegova brada še sedem tisočkrat zrastle okrog njegove kamnitne mize. Toda duh Martina Krpana naj živi, da bo nadalje bodril slovenske borce proti nemški in italijanski strahovladi, dokler ne bo zlomljena in strta za vse čase!

Njen portret

IVAN JONTEZ

Obraz njen mil je kakor vedro jutro,
krog usten nasmehljaj otroško srečen,
oči so mirne ko tolmun spokojen—
ko bi po dežju zrl v nebo umito.

Ta njen obraz, oči, ta sladka usta,
obraz, oči in usta so otroka,
ki matere raduje se naročja,
pogled zaupno, verno vanjo vpira.

A pod milino njenega obraza,
pod teh oči gladino mirujočo
spi vroča kri, spi duša nežno-strastna.

Le ust dotik—in že se je sprostila
ta speča kri s sokov pomladnih silo!—
V objemu mojem *žena* je drhtela.

Vstajenja dan

ZVONKO A. NOVAK

Ob zvokih pesmi zvezdnate zastave
zanos duha ko val morja vzkipi
in v srcih množice se tisočglave
svobode ogenj vname, vzplameni.

Ko zadoni 'Naprej, zastava slave',
solze v očeh prebridke se boli
ko v nuji hudourniške poplave
zlijo v studenec, ki gorje blaži.

V temi noči strahot, v peklu trpljenja,
v krvi potokih, v mukah smrtnih ran
se nada porodi in moč hotenja
vzdrhti ko vesne dih čez dol in plan.

Kdor sini ste svobodnega življenja,
postavite se z nami krepko v bran!
Mi borci dela smo, pravic stremljenja
in z zmago našo bo vstajenja dan!

O sodobni Rusiji

Po raznih virih napisal

MILAN MEDVEŠEK

3.

DVAINDVAJSETEGA JUNIJA poteče leto dni, odkar so naciji napadli Sovjetsko zvezo. Sovjetsko ljudstvo bojuje že leto dni najbolj krvav boj, ki ga je še kdaj bojevalo kakšno ljudstvo v zgodovini sveta. Danes se ves demokratični svet divi junaški in uspešni borbi rdeče armade. Junaštvo sovjetskega naroda proti ponorelim nacijskim hordam bo zapisano za zmerom z zlatimi črkami v zapiskih svetovne zgodovine. Sovjetsko ljudstvo je v minulem letu s svojo krvjo in hrabrostjo rešilo ves svet sužnosti. Pri tem je utrpelo silne izgube: v tej kratki dobi je bilo ujetih, ranjenih in ubitih najbrže več kot 3 milijone mož. Količine gmotnih izgub se pa sploh ne more oceniti. Vse te žrtve so bile položene na oltar svobode vsega sveta in ne samo Sovjetske zveze. Zato je danes dolžnost vsega sveta, vsakega svobodnega človeka, da se tega dejstva zaveda in pomaga Sovjetski zvezi na ta ali oni način v boju proti nacijem, sovražnikom vsega človeštva.

Samo pomislimo, kaj bi se zgodilo, ako bi bila rdeča armada poražena v nekaj tednih po 22. juniju lanskega leta, kakor so mnogi prerokovali. Hitler in Japonci bi danes gospodarili nad vso Evropo, Azijo in Afriko, v Južni Ameriki pa bi najbrže imeli sebi naklonjene režime. Vsakdo si lahko predstavlja, koliko prilike bi imele Združene države proti sovražniku, ki bi zasegel skoro vse strateške točke in držal pod železno peto tri četrtine vsega ljudstva na svetu in jih prisil izdelovati orožje, katero bi bilo naperjeno proti nam. Hitler ne bi zaslužnil Združenih držav samo gospodarsko, ampak tudi politično. To grozečo situacijo je ženjalni predsednik Roosevelt dobro videl, zato je poslal svojega zaupnika Harryja Hopkinsa v Moskvo z namenom, da poizve od sovjetskih voditeljev o najnujnejših potrebah sovjetskega ljudstva in rdeče armade, nakar se je pričelo z organiziranjem pošiljanja potrebnega orožja in drugih stvari Sovjetski zvezi.

Kje je zajela Sovjetska zveza svojo moč, da je ustavila Hitlerja baš tedaj, ko je že malone ves svet verjel v njegovo premagljivost? Kako ga je mogla ustaviti takrat, ko je bil močnejši kot ob izbruhu vojne, ko je že premagal brez posebnih izgub skoro vso Evropo in jo po vrhu opleni, tako da se je njegova moč velikokrat pomnožila?

Mnenja o sovjetskih zmagah nad "nepremagljivimi" naciji so različna. Mnogi, ki bi na vsak način radi zapostavljali rdečo armado, trdijo, da je pripisovati nacijske poraze na sovjetski fronti edino hudi zimi. Ni dvoma, da je sovjetski vojak bolj navajen zimskega terena kot nemški, v splošnem pa prav tako čuti hud mrzaz kot nemški ali katere druge narodnosti. Prav tako ni lažje sovjetskim letalcem voditi letal v mrzlem viharnem vremenu kot nemškim letalcem; enako velja za tanke, topove, oklopne avtomobile in drugo transportacijo.

Nekateri pa bi radi pripisali uspehe rdeče armade Združenim državam in Angliji, češ, ako ne bi te dve državi zalagali Sovjetske zveze z orožjem in drugimi potrebščinami, ne bi rdeča armada nikdar ustavila Nemcev. Pri tem pa pozabljajo, da so Rusi ustavili Nemce pred Moskvo, Leningradom in Sevastopolom in jih napodili iz Rostova še preden so dobili najmanjšo pomoč od kateri koli države. Ameriška in angleška pomoč je jela prihajati v Rusijo faktično šele minule mesece, kajti z organiziranjem pomoči sovjetom se je pričelo šele potem, ko je Roosevelt poslal v Moskvo Hopkinsa in Harrimana, Churchill pa Beaverbrooka. Od tedaj je poteklo šest mesecev, dočim divja vojna med Sovjetsko zvezo in Nemčijo že leto dni. Vsekakor pa bo angleška in ameriška pomoč igrala veliko vlogo od sedaj naprej.

Sovjeti so uspešni v bojih proti Nemcem v prvi vrsti radi teh le vzrokov: vojna jih je našla pripravljene; rdeča armada je bila izvežbana za totalno vojno, kakršno so uvedli Nemci; sovjetsko ljudstvo je bilo pripravljeno

prililiti sleherno kapljo krvi za svojo domovino, za katero je toliko žrtvovalo, delalo in trpelo zadnjih 23 let; končno ni bilo na vodstvu dežele nobenega Lavala, Quislinga, Paveliča in podobnih izdajalcev.

Sovjetski voditelji so se ves čas po revoluciji zavedali enega dejstva: ako hočejo obdržati Sovjetsko zvezo pri življenju in jo obvarovati pred sovražniki, ki so od vseh strani prežali na njo in čakali ugodnega trenutka, da jo raztrgajo, morajo deželo industrijalizirati, izobraziti miselno zaostalo ljudstvo in organizirati tako močno moderno armado, da bi ji ne bila kos nobena armada na svetu. Naloga ni bila majhna, a izvršili so jo v primeroma zelo kratki dobi.

Načrte za moderno armado je izdelal Mihael Frunze, po njegovi smrti pa je z delom nadaljeval maršal Klementij Vorošilov. Leta 1928. so sovjeti pričeli s prvo piatiletko ali industrijskim programom. Glavni cilj prve piatiletke je bil dati rdeči armadi "kolesa in petoti" in jo oborožiti z najmodernejšim orožjem. Armada je sicer imela že poprej precej aeroplanov, tankov in drugega modernega orožja, vendar pa je začetek moderne sovjetske armade v tej dobi. Dežela se je vrgla na delo z vso vnemo in še preden je potekel rok prve piatiletke, so vojaški opazovalci tujih držav opazili velikanski napredek v rdeči armadi. Japonski mornariški atašej Maede je l. 1932. pisal o "ogromnem številu sovjetskih tankov najmodernejšega tipa." Prav tako so se čudili hitri mehanizaciji rdeče armade atašej in vojaški veščaki drugih držav in o tem poročali svojim vladom. Francoski minister letalstva Pierre Cot je obiskal Moskvo l. 1933. in izrazil mnenje, da se more primerjati sovjetsko zračno silo najmočnejši zračni sili v zapadni Evropi.

Ob istem času, ko so sovjeti hiteli z oboroževanjem, so uporabljali ves svoj vpliv, da bi preprečili novo svetovno klanje. Maksim Litvinov se je trudil, da bi vsi narodi skupno nastopili proti onemu narodu, ki prvi napade, a ves njegov trud je bil zaman; njegovi pozivi so našli gluha ušesa. Potem je v imenu svoje vlade povsem resno predlagal v Ligi narodov, da se vsi narodi popolnoma razorože. Njegov predlog ni našel odmeva; medtem pa je Hitler vedno bolj grozil in se pripravljaj na usodni udarec. Sovjeti so tedaj uvideli, da je vojna

neizogibna in pričeli so še bolj hiteti z oboroževanjem. Svoj vojni proračun so zvišali od leta 1933 do 1934 z 1 milijarde in pol skoro na 6 milijard rubljev, stalna armada pa se je zvišala s 560,000 na 900,000 mož. In potem so številke z vsakim letom bolj hitro rasle. Dočim je Francija določila za obrambo v letih 1938, 1939 in 1940 le 700 milijonov dolarjev, je Sovjetska zveza določila desetkrat toliko samo za leto 1938. Leta 1940 pa je njen vojni proračun znašal 57 milijard rubljev ali štiridesetkrat več kot l. 1933. Te številke jasno kažejo, zakaj se ni bolj dvignil življenski standard povprečnega sovjetskega državljan v zadnjih desetih letih. Namesto za splošno udobnost sovjetskega ljudstva, se je denar porabilo za graditev industrije, za šole, tanke, topove itd. Ako bi sovjetska vlada ravnala drugače, bi bil imel sovjetski narod v preteklosti več kruha, a danes bi moral tlačaniti Hitlerju.

Število sovjetskih tankov, aeroplanov in drugega orožja je vojaška tajnost, toda francoska vojaška komisije, ki je bila v Rusiji leta 1936 je poročala, da izdelajo sovjetske tovarne letno pet tisoč letal. Nemški general Guderian, ki sedaj poveljuje nemškim tankovskim četam, je poročal l. 1935, da so imeli sovjeti že tedaj 10,000 tankov in da zavzemajo prvo mesto v motorni transportaciji. Zadnje poročilo o sovjetskem napredku v vojni industriji je podal v marcu 1939 obrambni komisar Vorošilov. Dejal je, da se je zvišalo število aeroplanov v primeri z l. 1934 za 130 odstotkov, število tankov pa za 191 odstotkov. Vsekakor je imela Sovjetska zveza ob izbruhu vojne ogromno število tankov in letal, kajti armada, ki prizna, da je izgubila v prvih devetih tednih boja 4,500 aeroplanov in 5,000 tankov, mora biti dobro založena z njimi.

Sovjeti niso polagali važnost samo na količino orožja, temveč tudi na kakovost. Poročila o izbornih ruskih lovskih letalih so prihajala že za časa španske civilne vojne. Tedaj so mnogi vojaški izvedenci poročali, da sovjetska lovska letala prekašajo vse ostale. Vzlic temu pa so se vedno našli neverni Tomaži, ki niso verjeli nobenemu poročilu, ki je povedalo kaj pozitivnega o sovjetih. Leta 1938 je Vorošilov govoril o novih sovjetskih lovskih letalih, ki lete s hitrostjo do 1000 kilometrov (600 milj) na uro in se dvignejo do 15,000 metrov v višino (skoro 9 milj), toda njegovim besedam

ni skoro nihče verjel. Pred meseci pa so ameriški in angleški vojaški strokovnjaki, ki so se nahajali v Moskvi s Harrisonom in Beaverbrookom, publicirali poročilo, iz katerega se razvidi, da sovjeti najbrže niso pretiravali, ko so govorili o napredku svoje avijatike.

Kako temeljito so se sovjeti pripravili na vojno se razvidi iz protiletalske obrambe njihovih mest. Nemci so stali takorekoč streljaj pred Moskvo, pa vendar stoji Moskva cela. Morebiti bi kdo mislil, da je Moskva močno poškodovana, a sovjeti tega ne marajo povedati. Pa ni tako. Ako bi bila Moskva poškodovana, bi to Nemci z največjim veseljem oznanili svetu, toda dosedaj še niso tega storili. Ko se je pred nekaj meseci nahajal v Moskvi Harry Hopkins, so jo Nemci baš poiskusili napasti iz zraka, toda uspeha niso imeli nobenega. Ruski protiletalski topovi in lovska letala so zapodila nemške bombnike v beg. "V Moskvi je nemogoče opazovati letalski napad s strehe več kot enkrat! Izstrelki ruskih topov in pušk tako gosto dežujejo na tla, da bi človeka, ki bi se drznil ostati na prostem, takoj razsekali," piše Hopkins.

Kakor ima Moskva izborna protiletalsko obrambo, tako jo imajo tudi druga važna mesta. Leningrad napadajo Nemci že skoro leto dni, a dosdaj še niso naredili nobene posebne škode, kajti sovjetska letala in topovi jim ne dajo prilike.

Važen faktor izborne rdeče armade so mladi častniki. V vojne akademije se ne sprejema mladih dijakov na podlagi njih rojstva ali družabnih vezi, temveč na podlagi znanja in zanimanja. Angleški general Wavell je prisostoval leta 1936 sovjetskim vojaškim vajam in ni mogel prehvaliti mladih častnikov rdeče armade. Pierre Cot pa je pisal o njih: "So mladi. Delajo težko. Odlikujejo se v intelektualnem delu. V vojašnicah rdeče armade smo videli laboratorije, delavnice in različno tehnično opremo za samostojno delo in raziskovanje mladih častnikov. V francoskih vojašnicah nimamo nič podobnega."

Štirje glavni sovjetski poveljniki so izšli iz najnižjih plasti. Maršal Timoščenko je sin revnih kmečkih staršev iz Besarabije. Maršal Vorošilov je bil po poklicu mehanik in je sin železniškega čuvaja. Maršal Budjenij je tudi sin revnih kmečkih staršev. General šmuškevič, poveljnik sovjetske zračne sile, je bil v

svoji mladosti navaden pristaniški delavec. Na tako visoka mesta so se povzpeli s pridnim učenjem, trdim delom in veliko hrabrostjo.

Prav sedaj, ko so pisane te vrste, ponovno divja boj pred Sevastopolom in na harkovski fronti. Sevastopol morda pade, morebiti Nemci ponovno zavzamejo Rostov in možnost je, da končno prederejo leningrajsko fronto, toda Sovjetske zveze ne bo Hitler nikoli porazil. Za to je prevelika in sovjetsko ljudstvo je preveč hrabro, da bi se pustilo Hitlerju zaslužniti.

Da, Zveza sovjetskih socialističnih republik je ogromna! Meri šestino zemeljske površine (8 milijonov kvadratnih milj) ali dvakrat in pol toliko kot Združene države. Njeno velikost se more oznančiti s to primerom: Vladivostok je od Moskve bolj oddaljen kot pa od Portlanda v državi Maine v Združenih državah. Ima vse zemeljske pasove, od ledenega pa do tropičnega. Ima nepregledne stepe in ravnine, visoke gore in največje reke.

Po zadnjem ljudskem štetju (l. 1933.) ima Sovjetska zveza 165,700,000 prebivalcev ali 8.29% vsega prebivalstva na svetu. V notranjosti njenih meja živi 180 narodnosti, ki govore 48 različnih jezikov v 150 narečjih. Prebivalci so redko naseljeni, komaj 12 ljudi na vsako kvadratno miljo, medtem ko jih pride v Združenih državah 41, v Franciji 197, v Italiji 355, v Nemčiji 363, v Angliji pa 668 na miljo. Ako bi se preselilo prebivalstvo vsega sveta v Sovjetsko zvezo, bi prišlo na kvadratno miljo komaj toliko prebivalcev kot v Nemčiji. Ako bi se prebivalstvo vsega sveta štirikrat povečalo in bilo postavljeno v Sovjetsko unijo, ne bi bila niti v tem primeru tako gosto naseljena kot Anglija.

Poljedelstvo Sovjetske zveze se je v zadnjih dvajsetih letih zelo razvilo. Leta 1937 je imela z žitom posejane 367,170,949 oralov zemlje. (Združene države 327,661,000 oralov, Kanada pa 56,134,000.) Leta 1937 je imela Sovjetska zveza najboljšo letino, kajti pridelek je znašal 111,384,000 meterskih ton ali 4,451,360,000 mernikov žita. Leta 1935 je pridelala eno tretjino vsega pridelka na svetu, ali dvakrat in pol toliko kot Združene države, štirikrat toliko kot Kanada in petkrat toliko kot Argentina. Z drugo primerom: več kot Združene države, Kanada in Argentina skupaj.

Rži so pridelali sovjeti 80 odstotkov vsega

pridelka na svetu. To je več kot Združene države, Nemčija, Poljska in Francija skupaj.

V pridelku bombaža je bila Sovjetska zveza leta 1935 na četrtem mestu, v pridelku lanu pa na drugem.

Do leta 1935 je bila Nemčija na prvem mestu v pridelovanju sladkorne pese, istega leta pa je Rusija podvojila pridelek sladkorne pese in zavzela prvo mesto.

Obdelovanje zemlje so sovjeti zelo modernizirali. Leta 1928 so kolektivne kmetije obratovale 26,000 traktorjev, l. 1938 pa že 483,500. Žetvenih strojev so imeli l. 1930 le 1,700, l. 1936 pa 93,200.

Sovjetska zveza je tudi v rudninah najbolj bogata dežela na svetu. Ima največje sklade železa, mangana, petroleja, fosfata in apatita. V Uralu so velikanska skladišča zlate rude. Tam so izkopali največje kepe čistega zlata. V državni zakladnici je spravljena ke-

pa čistega zlata, ki tehta 39 kg ali 86 funtov. Sovjetska zveza je druga država na svetu v proizvodnji zlata in vesčaki na tem polju napovedujejo, da se bo njena proizvodnja znatno povešala. V državni zakladnici imajo tudi kepe čiste platine, ki tehta 14 kg. V Uralu so največja skladišča platine na svetu. Koliko se izkoplje zlata v Rusiji, najbrže ne ve nihče natančno, razen sovjetske vlade, a sodi se, da približno za \$400,000,000 na leto.

Poglavje o razvoju sovjetske industrije je dolgo. Razvila se je neizmerno. Vzporedno z njo so se razvile majhne vasi čez noč v velika mesta. Zgrajene so bile najmodernejše tovarne, v katerih je zaposlenih do 30,000 delavcev. Leta 1938 so sovjetski industrijski izdelki predstavljali vrednost 85,000,000,000 rubljev ali \$10,000,000,000.

(Dalje prihodnjič)

Prvi za županom

I. J.

KDOR HOČE VEDETI, kaj se pravi biti resnično zaposlen, se mora ustaviti v uradu clevelandskega župana ter se seznaniti z njegovim izvršnim pomočnikom in ga opazovati pri njegovem vsakdanjem delu. Če ima kdo polne roke dela in za povrh še nešteto skrbi in odgovornosti, je to John E. Lokar, izvršni pomočnik, privatni tajnik in desna roka župana Franka J. Lauscheta. O tem sem se dobro prepračil po enournem obisku v mestni hiši, tekom katerega sem dobil bežen vpogled v vsakdanje življenje v županovem uradu in interviewal županovega pomočnika.

V županovo pisarno pridete brez vsakih težav. Prejšnje čase — pred Lauschetovo dobo — sta stala pred vrati pisarne dva policijska stražnika, ki sta strogo izprašala vest vsakemu obiskovalcu in marsikaterega tudi zavrnila praznih rok. Lausche je to odpravil. Zdaj vstopite naravnost skozi odprta in nezastražena vrata v prostorno pisarno, kjer vas ena izmed štirih tajnic takoj vpraša, kaj želite. Malone sleherni obiskovalec odgovori: "Rad bi videl gospoda Lokarja." Kajti pot do župa-

na vodi mimo Lokarja, ki skrbi, da ni treba županu tratiti časa z manj važnimi zadevami.

Tako sem tudi jaz pojasnil prijazni gospodični, da želim videti "prvega moža za županom." Dekle mi je pojasnilo, da se mudita župan in njegov pomočnik na Glavnem trgu (Public Square), kjer polagajo temelj Vojnemu centru in da bosta odsotna okrog pol ure. Če se mi ne mudi, lahko sedem in počakam.

Tudi prav. Sedel sem ter si prižgal cigareto. Potem sem začel opazovati življenje v pisarni. Ljudje prihajajo in odhajajo. Vsakdo je takoj vprašan, kaj želi; nekateri čakajo, drugi odidejo. Vmes telefonski klici itd. Dekleta odgovarjajo, pojasnjujejo, zapisujejo, svetujejo — in vse gre tako gladko izpod rok, da sem se moral čuditi vzornemu redu in točnosti, ki vlada v tej pisarni. Zdelo se mi je, kakor bi opazoval dobro namazan, brezhbno delujoč stroj v pogonu. Nobenih motenj, nobenega razburjanja. In sleherni obiskovalec je deležen enake pozornosti in vljudnosti, pa če

je znan odličnjak ali preprost nepoznanec. Tu vlada demokracija.

Naposled se je zaslíšal s hodnika znani glas in hip nato je vstopil župan Lausche, nas bežno pozdravil, spregovoril nekaj besed z eno tajnic ter naglo odšel v svojo privatno pisarno. Kmalu za njim je prišel visok, slok mož zagorele polti, ozkega, ostro izklesanega obraza, upognjenega nosu, na kratko pristriženih črnih brčic, rjavih oči in temnih, gladko počesanih las — John E. Lokar, znan tudi kot "Lindy."

Prijazen pozdrav na levo in desno — in že je stal med pisarniškim osebjem, poslušal, prikimal, odgovarjal in naročal. Moj prvi vtis je bil, da je bil napravil župan zelo dobro izbiro, ko je izbral njega za svojega izvršnega pomočnika. Svoj posel opravlja naglo, ni videti nikdar v zadregi, se ne razburja in vobče dela vtis izvežbanega in opiljenega izvršnega načelnika.

Potem se obrne k obiskovalcem. "Kdo je prvi na vrsti?" Neki starejši moški. Potem neka mladenka. Za njo neki mladenič. In tako dalje. Lokar vsakega pozorno posluša, odgovarja, pojasnjuje, piše. In drug za drugim zadovoljni odhajajo. Potem se obrne k meni. "Pa ti?" "Interview, John." On prikima. "Ali bi počakal nekoliko minut, da odpravim te ljudi?" — in predmet mojega interviewa pokaže s pogledom na ostale prosilce. "Seveda," prikimam.

Prihodnjih deset ali petnajst minut je odpravil nadaljnjih tucat prosilcev. Vmes se je enkrat zaslíšal iz županove privatne pisarne klic: "John!" Ker ga Lokar ni takoj slišal, je brž pristopila k njemu ena tajnic, rekoč: "Gospod župan vas kliče." Pol minute pozneje se je Lokar vrnil, dal tajnici neko naročilo ter se spet obrnil k svojemu prosilcu.

Nazadnje je bila čakalnica za hip prazna. Odšla sva v sosednjo konferenčno sobo, sedla za veliko mizo in najin interview se je začel.

Kdaj si bil rojen in kje?

"18. novembra 1905 v Newburghu. Pozneje smo se preselili na Vzhodno 162., kjer smo si postavili svoj dom. Pa to že sam veš in tudi moje starše poznaš."

To je bilo res. Njegovega očeta Johna, mater Leno, sestro Josephine in brata Martina in Rudolfa, urednika angleškega dela Glasu

SDZ poznam že izza l. 1929, ko sem prišel prvič v Cleveland. Oče — majhen, suhljat, živahen in nekoliko nervozen mož — in mati sta bila tiste čase člana kluba št. 49 JSZ. Mož je izrazit tip naprednega delavca, star član SNPJ in aktiven tudi pri Cankarjevi ustanovi vse od začetka.

V šolo je pohajal John v Clevelandu, absolvirval meščansko šolo (high school) in risarski tečaj (Cleveland College). Tako si je zaslužil nekaj diplom, ki pa jih ni nikdar rabil, kajti njegova življenska pot je pozneje zavila v drugo smer.

"Kdaj si pa postal član SNPJ?" sem ga vprašal.

"Se ne spominjam natančno. Ko je ustanovila SNPJ svoj mladinski oddelek, me je oče takoj vpisal in dobil sem certifikat št. 27. Ko se je ustanovilo društvo 'Strugglers,' sem postal član in pozneje predsednik, katero službo sem vršil enajst let. Leta 1929 sem bil na IX. redni konvenciji SNPJ izvoljen v glavni odbor kot zastopnik za tukajšnje okrožje, štiri leta pozneje pa za drugega podpredsednika. Leta 1937 pa nisem več hotel kandidirati."

Prikimal sem. "Vem. To je bilo zelo burno razdobje v tvojem življenju."

Lokar se je nasmehnil. "Da. Še danes hranim dva polna albuma samih napadov, ki sem jih bil deležen tiste čase od strani svojih nasprotnikov in sovražnikov..."

Johnu je treba zapisati v dobro, da ga ostra in često nezasužena in neutemljena kritika in "kritika," s katero je bil obsipan tiste dni, ni navdala s trpkostjo napram našim ljudem ali z maščevanjaželjnostjo. Nasprotno je bil slej ko prej vedno pripravljen pomagati vsakomur, kdor se je obrnil nanj za pomoč — in teh uslug, ki jih je bil napravil našim ljudem pa tudi organizacijam v teku let je bilo toliko, da bi jih človek ne mogel prešteti. To tudi ni nobena tajnost.

"Kdaj si pa postal aktiven v politiki?"

"Menda bo tega dvanajst let. Naši ljudje so mi tedaj hudo zamerili, češ da sem se udnjal demokratom, dočim so me slednji — namreč 'mašinski' demokrati — takoj prišteli med 'upornike' — ker nisem hotel plesati tako, kakor so žvižgali demokrati politični 'bossi.' Lauschetu se je godilo enako, tudi on

je dobil žig 'upornika.' In oba sva ostala, kar sva bila."

"Kdaj pa sta začela orati skupaj z Lauschetom?"

"Leta 1932 je bilo izpraznjeno eno mest na mestni sodnji in jaz sem z drugimi vred skušal vplivati na tedanjega gubernerja Whiteja, da bi imenoval na to mesto kakega slovenskega jurista. White je pristal in imenoval Lauscheta, ki mi je potem ponudil službo svojega tajnika, kar sem pa odklonil, ker sem imel dobro službo v zveznem davčnem uradu. Dve leti pozneje sem vodil njegovo kampanjo za ponovno izvolitev, a leta 1936 sem ga pregovoril, da je kandidiral za okrajnega sodnika. Zmagal je z večino, kakršne ni dobil pred njim noben clevelandski sodnik. Tudi to kampanjo sem vodil jaz. Nekaj mesecev pozneje sem po daljšem prigovarjanju z njegove strani sprejel mesto njegovega sodnega sluga (bailif). V tem svojstvu sem v letih 1940-41 preiskoval aktivnosti zloglasnega hazardnega kluba Harvard in zbral dokazilni material, ki je omogočil Lauschetu, da je stopil tem sleparjem na prste ter zaprl to in druge hazardne hiše v Clevelandu. Obenem sem bil glavna priča proti tem sleparjem."

"Ti si vodil tudi Lauschetovo župansko kampanjo. Kako ste jo pa financirali?"

"S prostovoljnimi prispevki, ki so prišli večinoma od naših ljudi — ne le od Clevelandčanov, temveč od rojakov od Atlantika do Pacifika. Nekaj prispevkov je prišlo celo iz Južne Amerike. Seveda so nam ponujali denar tudi razni interesi, na primer razni raketirji so bili pripravljene prispevati težke tisočake, ampak jaz nisem maral sprejeti nobenega 'umazanega' denarja. Tako sem odklonil od 50 do 60 tisoč dolarjev."

Medtem ko mi je dajal te podatke, so naju neprestano motili. Uradniki in uradnice z raznimi akti, tajnice — Lokar sam ima dve, kar dovolj zgovorno priča o ogromnosti njegovega dela — in prosilci, vsak s svojimi vprašanji itd. Intervjuvanec jih po vrsti naglo odpravi, se spet obrne k meni, je spet prekinjen in prisiljen odgovarjati ali naročati in pojasnjevati... "Dobro, da ne znoriš," sem menil, ko sva bila spet za trenutek sama. On se je nasmehnil.

"Človek se privadi..."

Vprašal sem ga, kako mu ugaja njegova sedanja služba.

"Če bi ne bilo zaradi Lauscheta," mi je odgovoril brez oklevanja, "bi ji še danes obrnil hrbet. Preveč dela pa odgovornosti. Delam često do štirinajst ur dnevno, prosti čas pa mi vzamejo naši ljudje, ki prihajajo k meni z najrazličnejšimi prošnjami. Poleg tega, da sem županov izvršni pomočnik, sem namreč obenem tudi njegov osebni tajnik. Dela več kot dovolj."

To sem mu rad verjel. V normalnih časih bi morda njegova služba ne bila prenaporna, ampak dandanes živimo v izrednih časih in mestno županstvo ima več dela in odgovornosti kot kdaj poprej. Vojska je ustvarila nove probleme, mesto je prevzelo ulično železnico itd. Župan sam seveda ne more vsemu kaj, zato morajo nositi dobršen del njegovega bremena njegovi pomočniki, zlasti Lokar, njegova desna roka. Kolikor sem videl, je "prvi mož na županom" popolnoma kos svoji nalogi in svoje breme nosi, kakor se spodobi za korenjaka.

Kako se je delo v županskem uradu pomnožilo izza napada na Pearl Harbor najbolje ilustrira dejstvo, da je število pisem, na katera je treba odgovarjati, poskočilo s 50 na 250 do 400 na dan. "Mi skušamo odgovoriti na vsa pisma, ki so podpisana," mi je pravil županov pomočnik. "In med temi pismi so često prav malenkostna ali neresna pisma. Neki pisec na primer se je pritoževal nad upravo Clarkovih restavracij, češ da mu ne dovolijo, da bi svojo žličico sladkorja porabil s sadjem namesto v kavi. Neki drugi pisec se je pritoževal nad sosedovim psom, čigar lajež da moti njegovo spanje... To je samo dvoje primerov."

Tudi nastavljanje in odslavljanje mestnih uslužbencev spada v Lokarjevo področje. Mesto Cleveland uposluje nad 16 tisoč ljudi.

"Potemtakem imaš v svojih rokah precejšnjo moč," sem menil jaz.

"Da — pa delo in odgovornost," se je nasmehnil on.

Kar bo najbrže res.

John E. Lokar je oženjen in oče dveh otrok, osemletne Arline in šestletne Elaine.

A njegove ambicije? Prvič, da bi uspešno vršil svoje delo kot županov izvršni pomoč-

nik. Kar se tega tiče, se mi vidi, da je župan popolnoma zadovoljen z njim in se povsem zanese nanj. Njegova druga ambicija pa je, da bi postal zvezni kongresnik — ampak kandidiral bi le v slučaju, da se izvede ponovno začrtanje mej 20. kongresnega okrožja v Cle-

velandu, ker smatra, da bi imel potem res dobre izgleda na zmago.

“Ampak dokler me bo rabil Lausche,” je pristavil, “tako dolgo bom pri njem.”

A Lausche ga bo najbrž še dolgo potreboval.

Čudežno mesto

ANNA P. KRASNA

OBISKALA ME JE znanka iz Penne ter izrazila željo, da jo popeljem po “Wonder City,” kakor nazivajo oglaševalci newyorških kontrastov to babilonsko zmedo, v kateri se peha in meša okrog sedem milijonov zemljanov različnih rasnih in narodnih izvorov. Časa ni imela veliko na razpolago, jaz seveda še manj. Svetovala sem torej, da greva takoj na delo — ogledovanje New Yorka ni zgolj zabava, ampak prilično utrudljivo podvzetje.

All right, zdaj začneva, komur ljubo, naj sledi.

—Kam te veseli nocoj?

—Rada bi videla The Great White Way. Ali vzame to mnogo hoje?

—Dobre pol ure v vsako stran — nazaj se seveda lahko peljeva.

Zadovoljivo. Prijeli sva se pod pazduho in šli. Prav lepo počasi od naše ulice doli proti žarkemu sijaju broadwayskih luči. Prijateljica je bila vzhičena nad vsem, kar sva spotoma minili. Imela je oči za vse, le za avte ne; neprenehoma, ob vsakem bloku sem jo vlačila vozilom s pota. Tolmačila sem kakor žepni vodnik, kajti ženska je listala po mojih možganih brez usmiljenja.

—Kaj je to, shod?

—Ne, to je ameriška svoboda gofljanja in demokracije. Tu lahko vsak nastavi svoji ideji zvočni rog in čim glasneje trobi, tem več poslušalcev in firbcev se obrne k njemu. Najbolj zabavni so ateisti, ker šaljivo in z dejstvi krtačijo črne suknje ter izzivajo vprašanja. Kadar teh ni na Kolumbijskem Circlu, ni vredno tvegati ročne torbice v tej gnječi — da, pazi na torbico, to je New York!

—Spomenik tam sredi kroga?

—Kolumb, tam ob vhodu v Centralni park

pa spomenik moštvu ladje Maine. Tam vzdolž južne strani parka so najdražji hoteli in tako dalje.

—Kakšni hoteli! Vsak zase je kakor majhno mestece.

—Gor v zrak, da, New York ljubi visoke grublje, milijarde zmeče vanje, da potem z vrha dol kaže obiskovalcem slume...

—Kje pa so slumi?

—Po vsem mestu, v soseščini vsega, s čimer se Babilon po pavje postavlja. Poglej v to smer po ulicah, pa vidiš slume. New York je kakor bogata družina: mora imeti sužnje, da jo čistijo in ji strežejo, suženj pa seveda ne more živeti v razkošnih stanovanjskih hišah in hotelih — njegova plača komaj zadošča za slumsko najemnico, ki je tudi oderuško visoka.

Pločniki so čedalje bolj zadelani s šetalci. Žarko razsvetljeni teaterski center New Yorka se šopiri kakor načičkana srakica. Prijateljica gleda čez cesto starinsko cerkev. Hoče noter, jaz pa ji pojasnim, da je danes že prepozno. Težko ji je, Broadway Tabernacle je želela videti. Jaz pa si mislim:

—Meni je čisto prav, cerkve imajo pri meni vse enak ugled, stare ali nove, vse izpričujejo človekovo miselno nedozorelost.

Hm, če ne v cerkev, pa v Automat! Še nikdar ni bila v takšni restavraciji. Z drobižem v roki je nabirala pet in desetcentne prigrizke. Novčič vržeš v zarezo in mala vratca se odpro kakor v magiki. Otroško vesela je vrtila bele kljuke, jaz pa sem s “taco” v roki gledala, kdaj se bo kdo zaletel in povzročil katastrofo.

—Čudovito, je šepnila, ko se ji je zdelo, da je nabrala dovolj.

—Hm, sem menila jaz, a zdaj je treba poiskati kako mizo. Začelo se je tavanje med omizji in, "Beg your pardon," "Excuse me!" "Get to hell out of way," ter slični izrazi vljudnosti — ali nevljudnosti — so nama sladili neprijetno pot. Končno, ko je bil čaj že hladen, sva našli v nekem kotu nezasedeno mizico. Nasproti nama sta sedela zastaven črncetec umetniškega videza in bela lepotica. Prijateljica je strmela in sama svojim mislim prikimovala in odkimovala.

Medtem sva dobili družbo. Dva na moč sladka gospoda sta prisedla in želela vedeti, če bi dami morda ne hoteli biti postreženi še s čim? Ženski poleg mene se je zdelo to izredno kavalirsko — prijazni ljudje, ti Newyorčani! Jaz sem se samo zasmejala in vstala:

—Pojdiva, pa torbico si dobro oglej!

Zunaj na trotoarju je bilo zdaj še gosteje. Razni fakirji so se mešali med ljudmi in ponujali vrednote zastonj; v praznih lokalih in na vogalih so govorili vsakovrstni predavatelji o medicini, hrani, zeliščih in pilulah za odvajanje, o seksualnih problemih itd. Zveličavska armada je vodila petje in molitve, par razkuštranih Židovk je obdelovalo Hitlerja in vse nasprotnike semitizma, skriti nekoliko globlje v ulicah so štrgljali socialni red in kapitaliste komunisti, pacifisti in Coughlinovci. In povsod je bilo dovolj poslušalcev. Čisto neprisiljen, naravni cirkus. Prijateljica mi je zapupala, da se počuti kot v stori. Krasne drage toalete, ki so zdaj pa zdaj izstopile pred teatri so ji širile oči. Nevajene oči je vlekel za nos blišč korumpiranega Broadwaya, socialno nekritično misel je opajala grotesknost kontrastov.

—Čudovito!

Jaz sem pripomnila, da se pod vsem tem bleskom vleče prav ostudna degradacija življenja, da je pod temelji tega visokoletnega veseljaštva in lahkoživstva dno, ki smrdi gnilobe. Seveda, takile vsakdanji ljudje, ki ne mislijo preko svojega ozkega jaza, ne razumejo, čemu bi človek moral misliti na take postranosti — glavno je luskina, ki se sveti in opaja...

Za naslednji dan sem ji obljubila poldnevno spremstvo. Podali sva se peš proti Radio Cityju in spotoma obiskali par galerij, veliko posredovalnico, tapecirane trgovine na Peti

aveniji, zbirko starinskih hišnih predmetov, veliko zlatarno, razstavo orhidej in krizantem in več drugih majhnih zanimivosti, na katere sva spotoma naleteli. Pred v oblake štrlečim čudom moderne arhitekture sva postali toliko časa, da si je obiskovalka ogledala promenado, v rosi vodometa se kopajočega Prometeja in gospodo, ki je ob zvokih orkestra jedla in pila v promenadni poletni kavarni.

—Pa saj to ni mesto, to so samo manjši in večji nebotičniki, je dognala moja stara znanka potem, ko si je dodobra zmučila tilnik s kvišku strmečimi pogledi.

—Mesto nebotičnikov. Glej, tamle na levo bodo postavili še enega. No, zdaj pojdiva noter.

Kupila sem par vstopnic, nakar sva se pridružile skupini z vodnikom, ki je bila namenjena na opazovalno streho. Dvigalo se je vzpenjalo z neznansko lagodnostjo kot bi plavalo v zraku, toda prijateljica se je kljub temu krčevito oprijela mojega komolca.

—Nekaj mi čudno pritiska na ušesa in čutim, kot bi ne imela tal pod nogami. Kaj je to?

—Višina, zdaj smo že skoro na vrhu.

Res, po enkratni premembi dvigal smo bili vsi sedemdeset nadstropij nad New Yorkom. Nebo je bilo vedro, le na severni strani so kot blesteče srebrne proge viseli oblaki. Tako blizu so se zdeli, da bi človek pogledal za kamenčkom in ga zalučal. Prijateljica je spet vzdihnila:

—Čudovito!

Vodnik je nekam naglo zbrbral svoje vsakdanje litanije razkazovanj in razlaganja, nam pokazal glavne točke in znamenitosti mesta, imenoval reke, pristanišča, centre, parke in dr. Opozoril nas je na mogočno Queen Mary, ki je počivala v pristanu Hudsona, obrnil se na peti, napravil poklon in odšel. Naša skupina se je takoj nato razcepila v majhne grupice in za tolmače smo bili vsi, ki smo kaj vedeli o veliki metropoli. Tuji obiskovalci so bili na moč radovedni in zelo vzhičeni nad petdesetmiljsko prostranostjo hiš, rek, morja, gigantičnih mostov, orjaških stavb, predmestij, vsega.

Nazaj gredoč sva si ogledali nekaj notranjščine, potem sva z drugega nadstropja razglednega busa začeli s pobiljšjim ogledova-

njem tega, kar je bilo videti z visoke strehe tako nizko in majhno.

—Ali imava dovolj časa, da obiščeva Greenwich Village? je želela vedeti znanka.

—Vzeli si ga bodeva.

Bus nas je vlekel takole s srednjo naglico v Uptown. Riverside Drive, cesta, držeča ob reki Hudson, je nudila razne zanimivosti in spet sem pojasnjevala, da me je jezik pekel. To je Grantova grobnica, to je ta in ta katedrala, tam-le čez reko so te in te tovarne, to je to, to je ono. Veličastna reka sama je bila edina, o kateri ni bilo treba nič pojasniti, v mogočni lepoti sončnega popoldneva je sijala kakor široka kristalna cesta.

Ob koncu poti sva izstopili in počakali busa št. 3.

—Zdaj boš videla drugi del mesta, sem dejala prijateljici, in vozila se boš, da boš sita. To motovilo pelje naravnost do Greenwich Villaga. In skozi Harlem, mesto črncev.

—Čudovito, je dejala, ali ko sem svetovala, da bi v Harlemu za kratek čas izstopili in se malo razgledali, se je stresla strahu.

—Ne, med samimi črnimi? Ne! — za nobeno ceno ne!

Z izbuljenimi očmi je gledala krdela veselih, glasnih zamorskih otrok, skupine kramljajočih debelih Zamork, mladih deklet, starcev, mladcev, postopačev, delavcev, uradnikov, črnih trgovcev in prodajalcev pred trgovinami, šetajoče črne duhovnike, naglo stopajoče nune, učiteljice ob šolskih oknih — vsepovsod temni obrazi afriškega plemena.

—In tu da bi šla dol! To je Afrika, je ugotovila prijateljica.

Bus je zavil na Peto avenijo, na avenijo impozantnih uradov, domov, bogato urejenih stanovanjskih palač, templjev petičnih vernikov različnih religij. Prijateljici je odleglo. Štiri sto tisoč potomcev črne Afrike broječe mesto je bilo za nami. Spet nas je obdajala bela civilizacija. Peta avenija, park ob njeni strani, gospoda ob svetlih vozilih, šoferji, pestunje, škrici z monoklji, zavihani noski dolarških princezinj... Prazna glava, ki ljubi pravljичne svetove menda prav zares uživa tole in — sanjari!

—Tako lepo je vse in čisto, je rekla prijateljica. Čudovito!

—A če bi zastavkale črne roke v Har-

lemu, bi gospoda dobila uši, glavni vhodi se ne bi tako svetili.

Nič ni odgovora, ker ni hotela, da bi ji moj neizprosni realizem pokvaril lepe vtise. Požirala je Peto avenijo z velikim tekom in ko sem jo opozorila na Metropolitanski muzej, ki meri nekaj blokov v obsegu, ga je komaj videla... Privatna bogastvo, to je bilo čudovito.

—Tako je z maso, sem mislila sama pri sebi; to občuduje, kar je navlekla na kup motogotcu, sama zase ne zmore niti enega poštenege protesta. — V prijateljičnih očeh sem videla neizmerno votlost masne inferiornosti. Bogastvo, razkošnost, mogočnost, parazitsko frakarstvo—vse to gleda od daleč s tiho sanjsko pobožnostjo in začudenostjo... Čisto prav imajo pametni posamezniki, ki kažejo osle na obe strani!—

Sredi mesta smo skoro obtičali. Iz velikih stavb so se usipale trume delavcev, uradnikov in poslovnih ljudi. Peta avenija ima tu dol business na debelo, tu se kujejo profiti, določajo dividende, plače, produkcija, marsikaj. Pred vhodi palač hupajo limozine, veliki "bossi" odvažno sedajo na mehke sedeže, strežaji s pokloni zapirajo vratca.

—Čudovito! pravi moja znanka.

—Da, ji pritrdim, čudovita oslarija!

Spotoma se tu pa tam pokaže čajarna s ciganko ob oknu. Srečolovci vedo, da je na Peti aveniji več praznih butic nego razumnih, pa jim prerokujejo iz čajnih listkov—. Spomnim se pisatelja, ki je rekel: "Človeku bi počilo srce, ko vidi, kako je v resnici žalostno njih duševno življenje." Obenem se spomnim Aškerčevih kmetov, ki so vpregli grajsko gospodo pred plug. Nič jim ni pokalo srce za parazitske bele roke in prazne duše—šli so v grad in so se pogostili.

Bus se je počasi in sunkoma zaganjal od ene prometne luči do druge in čez vso široko avenijo ni bilo videti drugega ko hroščate strehe avtov, tako gosto skupaj strnjene, da je bil pravcati čudež, da se je mogla ta nepregledna veriga sploh kam pomakniti. Minili smo impozantne hrame malikovalstva in prijateljica jih je pobožno zrla motrila.

—Pojdiva pogledat vsaj eno svetišče—vsaj katedralo sv. Patrika, je dejala, ko se je bus ustavil nedaleč od te cerkve.

—Dobro, in potem si moreva ogledati še

centralno knjižnico, eno največjih knjižnic na svetu, stvar, ki je ni zamuditi, sem dejala ter se pripravila, da izstopive. Njo pa je nekaj piknilo. Pocuknila me je za rokav, rekoč:

—Če ti je prav, bi šli le v cerkev—knjižnica me ne zanima tako.

Tudi mene je piknilo in pokazala sem svojo trmo.

—Kaj pa, če bi sploh ne izstopili? Greenwich Village je še daleč in to si hotela videti, mar ne?

Ni ji kazalo drugega kakor pristati, kajti jaz sem gospodar svojega časa, ki sem ga trtila z njo. V prilično dobrem soglasju sva se peljali dalje in čim bolj v Downtown je vozil bus, toliko več je bilo zanimivosti na obeh straneh ulice in zmerom je prijateljico kaj zanimalo—ne to, kar sem kazala jaz, ampak nasprotno. Kot onemela je strmela v svetla izložbena okna, kjer so bile razstavljene toalette, kakršne je bila videla na resničnih ženskah prejšni večer na Broadwayu. In neprestano me je cukala za rokav:

—Poglej jih tam, ali niso to krasne obleke? In čevlji! In klobučki! Pa zavese, preproge!—O, vse je bilo čudovito in za vse je imela oči, samo za važne stvari ne.

Spotoma sva bili videli nešteto piketov pred različnimi trgovinami, hoteli, malimi tovarnami, restavracijami, itd., pa me ni niti enkrat vprašala, kaj to pomeni, čemu stavkajo, kaj zahtevajo. Nič. Videli sva berače, invalide, slepce, siromake brez nog, starce in starke, ki so vsi prežali na drobno mrvico od peto-avenijske bogate mize. Pa to ni nič—to pač spada v storijo, da je pogled bolj zabavan. Na stotine žensk je zapuščalo poslopja in hitelo vse križem na postaje in domov. Delavke, ki jih je v New Yorku na milijone—newyorške ženska dela, dokler je sama, zase, ko se omoži, za družino, zakaj slabo je plačan delavec v New Yorku, draginja pa je velika. Pa to ni nič, povsod hodijo ljudje na delo in z dela, kdo bi spraševal o njih, v tem ni nič čudovitega!—

Moja prijateljica, ali bolje samo znanca, se mi je bolj in bolj zagrizla v možgane kakor brezbrizen, v kričečnost zijoč portret mase. Ni se brigala za svet, iz katerega je izhajala sama, kaj še! Blesk bogastva, pod katerim se rdeči kri in znoj delovnih rok in umov, to je bila mana za njene oči.

Med takimi mislimi in malce prisiljenim razlaganjem sva končno dospeli v Village. Preko praznega zemljišča sva zavili pod naduljično proti središču vasi umetnikov.

—Pa saj to ni nič posebnega, je rekla presenečena znanka, v novelah je Greenwich Village nekaj romantično-lepega in posebnega.

—V novelah je marsikaj lažnivega, življenje samo pa ni lažnivo, kar udari te po gobcu sredi najlepših sanj—in če ima človek kaj vreden razum, potem neha segati po romanih.

—Ti imaš zelo čudne nazore, je dejala in se smehljala, kakor bi pomilovala mojo miselnost.

Pred kavarnami, čajarnami in restavracijami so bile razstavljene slike, risbe, sempatja lesorezi in likovna umetnost. Ustavila sem se večkrat in gledala umetnine. Prijateljica jih je površno ošvrknila z očmi in zehala dolgočasja.

—Kako drugače sem si predstavljala to le vas!

Kaj pa bi rada, kakšno doživetje? sem se pošalila.

—Tega ravno ne, a vendar kaj bolj posebnega kot tole . . . to je vendar tako siromavno in vsakdanje. Tle umetniki v oguljenih suknjah, umetnice v širokopetih čevljih in neokusnih sportnih oblekah in suknjičih, jedilnice v pritličjih in umazani otroci ter brezdelni moški po vogalih. Jaz—”

—Ti si pričakovala, da vidiš kako Park ali Fifth Avenue—o, draga, kdaj so še bili umetniki bogati.

Nič ni odgovorila, jaz pa sem svetovala, da greva na čaj med umetnike. Ni se protivila, pa tudi ni šla rada. Preubožno in neimpozantno je bilo vse to, od česar je pričakovala občutja senzacije in čudovitosti. Z negotovim korakom mi je sledila po stopnicah v kitajsko kavarno ozir. čajarno in ko sem jaz že naročala čaj, je še zmirom stala in v očeh ji je lebdel prav otroški strah pred parkljem.

—Kaj ti je? sem vprašala.

—Kaj mi je? Moj gospod Bog, glej, kam sva zašli!

Meni je šlo na smeh in gostje-umetniki so se muzali pri svojih skodelicah čaja. Jaz sem z očmi sledila njenemu pogledu, ki je kakor v paniki begal od enega predmeta v jedilnici do drugega. Kitajski noži, orožje, grda glava Budhe, neprijazne karikature in risbe so bile

obešene po stenah, razstavljene po policah. Vmes so bile sicer tudi ljubke, poetične kitajske slike in portreti, toda groza, ti drugi strašni predmeti!—

Nalila sem ji čaja in jo zagotovila, da je to povsem varen kraj.

—Meni ne boš povedala, preveč sem že čitala povesti o teh ljudeh, je rekla šepetaje in z grozo v očeh pogledala natararja, ki mi je prinesel paštete.

—Kako moreš jesti iz rok teh ljudi!—Ni se hotela dotakniti ničesar. Gostje so gledali na naju z veliko radovednostjo in so se zabavali, ko so videli, kako nervozno se trese moja spremljevalka. Brž sem popila svoj čaj, plačala in vlekla svoj križ na postajo in domov. Tam šele se je počutila varno. Ves čas jo je bila mučila misel, da bo na kakem temnem kraju čakal na naju Kitajec in vrgel nož, kakor je to videla v filmih.

—Čudovito, sem dejala zdaj jaz, kako malo življenja smejo videti nekateri ljudje—samo blišča in vrhnje skorje bogastva se ne bojijo gledati, kar je pod tem jim ježi lase ali povzroča zehanje.

Ona pa se enako ni mogla načuditi mojemu plebejskemu okusu, ki raje stika za nelepim in grobim, nego da bi se divil praznični svetlobi dovršenega in finega. Ni mi mogla odpustiti, da sem jo zavlekla v tisto kitajsko gnezdo in ji povzročila tolik strah. Da se ji oddolžim, bi jo morala jutri peljati v kako katedralo. —

Mene čas zmerom lovi in tako nisem imela časa za katedralo, sama pa si menda prijateljica ni upala hoditi po mestu. Pozno popoldne sem jo spremila v Downtown, kjer si je še ogledala ogromno Wanamakerjevo trgovino ter kupila nekaj spominkov za prijatelje in sorodnike—da bodo vedeli, da je videla to krasno trgovino. Neskončno je uživala, ko je koračila gor pa dol po širokih mramornatih stopnicah in ogledovala razstavljene predmete ter trgovino samo. Jaz sem zraven zehala in pazila na uro, da bi pravočasno odšli na postajo, zakaj če bi zamudila vlak, bi bila to moja in ne njena katastrofa . . . Potem bi hotela videti še druge trgovine in pa Schraftove ter Childsove čajarne, kjer prerokujejo iz čajnih listkov . . . Nič resnega, pametnega, smiselnega—same prazne čudovitosti.

Šli sva skozi trgovino doli na postajo pod-

ulične in spet se je čudila, kako krasno je, če ima trgovina kar svojo postajo! To bodo prijateljice poslušale!

—Da, sem dejala, a zdaj boš pa videla, kako se v New Yorku prepelješ podolgem in počez za pet centov!—Delala se je, kakor da jo zelo zanima, v resnici pa je le capljala za menoj. Ko sva bili šele na polu pota proti prevoznici proti na zapadno stran mesta je vprašala, če bi se ne dalo priti hitreje s populično ali taksijem. To je nesmiselno, hoditi po teh podzemskih hodnikih, da človek prihrani pet centov!

—In vendar delajo to desetisoči dan za dnevom, sem jo opozorila.

Na koncu proge Times Square je bilo treba zopet slediti zelenim lučim in poiskati pravi vlak—nekaj, česar se jaz po mnogih potih še nisem tako naveličala in navadila, da bi vselej znova ne občudovala gigantične uredbe newyorške podzemne transportacije. Prijateljica pa je videla zgolj toliko hodnikov, ki jih je bilo treba premeriti, da se je dobil pravi vlak in prav nič ni vedela, kam gre ali kje se sploh nahaja. Nikdar bi se temu ne privadila, je menila.

—Kako ne, sem rekla, saj so vse stene polne navodil, kaži poti kažejo v vse smeri, luči pa te privedejo takorekoč do vlaka.—Obrnila sem se, da ji razložim glede luči in ko sem pogledala nazaj, je ni bilo poleg mene. Na nasprotni strani ploščadi se je ustavil vlak in ne bodi lena, se je moja prijateljica pridno rnila med ljudmi do vrat, meni pa pomahala z roko, naj ji sledim. Ves zadržan smeh in nejevolja zadnjih par dni v meni se je sprostila. Z glasnim smehom sem jo brž potegnila za krilo.

—Tako? Ti se torej že znaš voziti? Hitro si uganila te proge, ha, ha!

—Kaj ni vsak vlak dober?

—Vsak za svojo smer, da, pa midve greva zopet svojo smer, see?

Končno sem spravila mojo ljubo znancko na vzhodnopennsylvanski vlak jerseyjske železnice. Nič se ji ni zdelo tako, kakor na dan prihoda in vzelo je tri porterje, dva čuvaja, enega uradnika in mojo malenkost, da smo jo prepričali, da je na pravem vlaku.

Čudežno mesto jo je postavilo na glavo.—

“Daddy”

FRANK ČESEN

VSAKO JUTRO točno ob devetih pride v našo gostilno visok, nekoliko upognjen starec devet in osemdesetih let, vzame za hip svojo obrabljeno pipico iz ust ter mi prijazno vošči “dobro jutro.” To je “Daddy,” kakor ga kličemo vsi, ki ga poznamo; mož stanuje v sobici v prvem nadstropju, polni najrazličnejše navlake in še najbolj podobni brlogu.

“Daddy” je vzlic svoji visoki starosti in vse prej kot rednemu in udobnemu življenju še razmeroma dobro ohranjen in čil. Bojeviti Indijanci so mu sicer v mladih letih izstrelili eno oko, vzlic temu pa čita brez očal. Njegov spomin je izredno bister in brez oklevanja vam pove dan, mesec in leto katerega koli pomembnega dogodka iz svojega pestrega in raznih prigod polnega življenja. Njegovi lasje in po angleško pristrizeni brki so snežno beli, kar mu daje videz častitljivosti. Postave je visoke, toda burno življenje mu je nekoliko upognilo hrbet. Njegova hoja je podrsavajoča in kadar je na višku zgovornosti, stresa z glavo kot bi odganjal roje muh. V šolo ni nikdar pohajal, kar mu pa ne dela preglavic, saj se je naučil čitati pri vojaki, kjer je služil celih dvanajst let.

Mož je znan po svojem humorju in dobrodušnosti daleč naokrog. O njem krožijo najrazličnejše govorice, deloma resnične in deloma izmišljene. V njegovi sobici je toliko različnih vojnih trofej in druge navlake, da bi delala čast vsakemu zgodovinskemu muzeju. Oni dan mi je prinesel iztis deklaracije, s katero je prvotnih trinajst držav naše republike leta 1776 proglasilo svojo neodvisnost ter me prosil, da ga obesim na steno. S ponosom v očeh je trdil, da je to eden izmed petdesetih iztisov v vseh Združenih državah. Seveda se le malokdo izmed vinskih bratcev zanima za take stvari, vzlic temu sem možu izpolnil njegovo željo.

Ko smo na materinski dan obujali spomine na svoje matere, je postal mož proti svoji navadi otožen, si podprl brado s pestmi ter se nekam zagledal. Tudi mi drugi smo za hip obmolknili ter se zamislili. Nenadoma pa je mož vstal ter brez besede odšel ven.

“Čuden svetnik!” je menil nekdo iz naše družbe.

“Ah kaj,” ga je zavrnil njegov sosed, “ko boš ti v njegovih letih—če boš kdaj, kar je dvomljivo—ne boš niti senca tega, kar je on.”

“To že,” se je strinjal prvi pivec ter izpraznil svoj kozarec v dušku, “ampak pri njem se menjata veselje in žalost tako nenadno kakor pri desetem bratu Martineku v Jurčičevi povesti in meni se vidi, da ni vse v redu z njim.”

“Pa kaj zato?” se je vmešal tretji pivski bratec ter široko zazehal, preden je spet nagnil svoj kozarec. “Vsak človek ima svoje muhe ali vrline in napake. Tako je pač v življenju. Toda pij in ne filozofiraj, kajti ne pristoja ti.”

V tem so se vrata odprla in “Daddy” se je vrnil z veliko sliko pod pazduho. Ko jo je postavil na mizo, smo jo začeli radovedno ogledovati. Bila je na platno tkana in predstavljala je orientalski ljubezenski prizor.

Stari mož je iztrkal pepel iz svoje pipice ter jo ponovno natlačil.

“Moji materi je bilo dvanajst let,” nam je začel odvažno pripovedovati, “ko je začela delati to le sliko; izgotovila jo je nekaj let pred svojo smrtjo. Čudovita vztrajnost, ne res? Zdaj pa uganite, za koga jo je naredila? Za mene, najstarejšega sina v družini! Mar ni bil to višek materinske ljubezni?”

Mi smo se spogledali in slika se nam je nenadoma zazdela zelo lepa.

Ko je mož previdno, kakor bi nosil največji zaklad odnesel sliko nazaj v svoj brlog, je nekdo brž podražil našega “filozofa,” rekoč:

“Nu, ali še vedno misliš, da je z njim nekaj narobe?”

“Tega baš ne,” se je nagovorjeni v zadregi počehljal za ušesom, “vzlic temu pa vztrajam, da je čudaške nature.”

*

Nekoč sem prisedel k “Daddyju” ter skušal po ovinkih napeljati pogovor na njegovo preteklost. Mož me je nezaupno pogledoval ter se z dlanjo drgnil po neobritem obrazu. Zdelo se mi je, kakor bi čital v njegovem pro-

dirnem očesu očitek: "Ali si tudi ti eden tistih, ki bi radi brili norce z menoj?" Nazadnje se je pa le primaknil bliže k meni ter dejal:

"Zdi se mi, da si poštenjak, kajti redki so, ki se zanimajo za pozabljenega samotarja, kakršen sem jaz."

"Saj imate vendar mnogo prijateljev," sem ga opozoril jaz.

"Prijatelj?" Mož se je rezko zasmel. "Bah. Kdo pa je še dandanes človeku iskren prijatelj? O da, v starih dobrih časih je bilo drugače, ampak dandanes—." Mož je nejevoljno zamahnil z roko mimo obraza. "Toda ne govoriva o tem. Imaš vžigalice? Ta presneta pipa, spet mi je ugasnila. Vrag noče goreti pa noče!"

Podal sem mu vžigalice in ko si je spet našel pipo, je mož nadaljeval:

"Praviš, da boš porabil moje doživljaje v povesti? Hm, ne vem, ali bi se izplačalo, kajti v ti deželi je mnogo ljudi, ki so mnogo več doživeli kakor jaz."

"Moje rojake bo zanimalo," sem ga dalje nagovarjal.

"Potem pa bodi po tvojem," je končno pristal. "Moji starši so me privedli v Ameriko leta 1862, ko mi je bilo devet let. Naselili smo se v Philadelphiji, ki je bila tedaj komaj malce večja vas. Ker je bila industrija še v povojih, smo se pečali s poljedelstvom. Poleg tega smo lovili divjačino, ki je je bilo tedaj še v izobilju. Ampak moja po prigodah hlepeča natura se je temu življenju upirala in tako sem z osemnajstimi leti odrinil prostovoljno v vojske. In povem ti, da so me bili veseli, saj sem bil korenjak, da malo takih." Tu se je mož dvignil, se postavil strumno v vojaško držo ter mi salutiral. Nato me je vprašal:

"Imaš kaj za pod zob?"

Prinesel sem mu senčič, ki ga je on z velikim tekom pospravil. Nato je nadaljeval:

"Vojaško življenje se mi je na mah priljubilo. Bili smo sami pogumni fantje, hrepeneli po boju in novih prigodah. Nu, naše želje so se kmalu izpolnile. Nekega jutra, ko smo stali v vrsti, je pridrvel na konju k nam sam general Custer ter nam z navdušenimi besedami povedal, da pojdemo nad Indijance. Hura! je tedaj zadonelo po našem taboru. Živja naš Custer! Nu, potem so nas poslali v Teksas, kjer so bili Indijanci še neomejeni gospodarji."

"Daddy" je za hip umolknil. "Ali ti je znana zgodovina?" je hotel vedeti.

"Nekoliko že," sem mu odgovoril. "Ampak če se ne motim, ni Custerjeva pot vodila v Teksas, temveč v Montano, kjer je padel v bitki pri Little Big Hornu."

Starec me je užaljeno pogledal, kakor bi mi hotel očitati, češ, domišljavec si domišlja, da ve več nego jaz, ki sem bil poleg.

Jaz sem sicer vedel, da ni gora Little Big Horn v Teksasu, temveč v Montani, ker se pa nisem hotel možu zameriti, sem ga brž potolažil, rekoč:

"Seveda se mi samo dozdeva tako. Prav mogoče je, da sem v napačnem. Navsezadnje pa vi gotovo bolj poznate Ameriko in njeno zgodovino kot jaz. Končno ste tudi služili pod Custerjem."

Nakar se je mož zadovoljno nasmehljaj in nadaljeval:

"Pri Little Big Hornu torej se je naša konjenica udarila z Indijanci. Našim je poveljeval Custer sam. Borili so se ko levi, toda rdečkarji so bili v silni premoči in po strašnem boju so bili naši pobiti do zadnjega moža."

"Kako, če pa ste vi še vedno živi?" sem se začudil jaz.

"Saj nisem rekel, da sem bil jaz pri konjenici," se je glasil odgovor. "Jaz sem služil pri pehoti in mi smo bili poslani v bitko šele pozneje, ko so Indijanci pretili napasti samo trdnjavo. Ampak mi smo jim pa pokazali, to pa to! Po bitki, ki je bila tako huda, da je še do danes nisem pozabil, smo jih zapodili nazaj v gore ter rešili trdnjavo. V tisti bitki sem tudi izgubil oko, v zameno pa dobil odlikovanje, ki ima samo to slabo lastnost, da ga ne morem jesti, kadar sem lačen."

"Saj vendar dobivate pokojnino, mar ne?"

"Figo, pa ne pokojnino! Le ugani, od česa živim?"

"Res ne vem."

"Od starostne pokojnine v svoti dvajsetih dolarjev mesečno, ki mi prihaja iz Columbusa, pa še to sem si komaj izbiračil. Barabe!"

Mož je začel potresati z glavo, kakor vselej, kadar je bil razburjen. Ko sem mu spet nalil kozarec se je pomiril in spet povzel:

"Z Indijanci smo imeli potem zelo dolgotrajne boje. V teh bojih sem bil enajstkrat ranjen." Mož mi je začel kazati svoje rane—

deset povsem zaceljenih, dočim je bila videti ena še vedno odprta. "Vidiš, o ti le rani pravijo, da je rak. Že trikrat so mi jo izrezali, zdaj se pa ne brigam več zanjo, saj itak ne bom več dolgo živel. Da, da, tiste čase je viselo moje življenje često na tenki niti. Indijanci so nas tudi večkrat oblegali in mi smo stradali kot psi. Često smo žvečili staro usnje ali jedli mačke—če smo jih imeli."

Vprašal sem ga, ali ne misli, da se je Indijancem zgodila krivica, ko so jih belci pregnali z njihovih lovišč.

"Kaj pa še!" me je zavrnil. "Belo plemo je bilo ustvarjeno, da vlada svetu! Samo poglej, kaj smo belci ustvarili iz nekdanje prerije in divjine—civilizacijo, ki nima para!"

"Pa moderno sužnost," sem pristavil jaz.

"To je oslarija!" se je razjezil on ter s prstom pokazal na tablo z izjavo neodvisnosti. "Saj imamo svobodo! Tamle je dokaz črno na belem!"

Napeljal sem pogovor v drugo smer ter ga vprašal, ali je poznal Buffalo Billa.

"Seveda, saj je bil moj osebni prijatelj. Ej, on ti je bil tič da malo takih. V njegovi družbi si postal človek in pol. Njegovi junaški čini so mu pridobili ugled celo pri Indijancih. Nu, ko je vlada sklenila mir z Indijanci, je Bill ustanovil svoj "cirkus Divjega Zapada" ter postal milijonar. Ampak tudi bogastvo je minljivo in Bill je izgubil vse ter postal po krivdi svojega druga berač. Nazadnje si je na podlagi svoje kongresne častne medalje izprosil od vlade deset dolarjev mesečne pokojnine . . ."

"In kaj ste počeli, ko ste prišli od vojakov?"

"Šel sem med gozdarje v Wisconsin ter postal lovec—za šestdeset dolarjev mesečne plače. Verjemi mi, da moja puška ni nikdar zgrešila, čeprav sem imel le eno oko. Da, to ti je bilo življenje. Vse drugače kot dandanes, ko je vse pomehkuženo. Ej, takrat bi nam moral priti Hitler v roke!"

Mož si je šel z roko čez grlo, češ, tako le bi mu prerezali vrat.

Potem mi je povedal, kako se je pozneje oženil—"z najlepšim dekletom v deželi"—in postal oče dveh sinov in ene hčere. Eden njegovih sinov je padel v prvi svetovni vojni, drugi in pa hči sta pa poročena. Žena mu je umrla leta 1919. Tako je ostal sam.

"Kaj pa sorodniki?" sem ga vprašal. "Saj jih imate—sina, hčer, vnuke in tako dalje. Ali vas nihče ne podpira?"

"Sorodniki, otroci?" Mož se je zmračil. "Seveda jih imam. Pa jih niti vseh ne poznam—in oni ne mene. Takšno je pač življenje in današnji svet . . . Pa bodi že kakor koli, saj itak ne bom več dolgo živel. Nekega dne me boste našli trdega v postelji in vseh mojih skrbi bo konec. Sicer pa bo nemara tako najbolje, da naredim prostor mlajšim. Nekoč sem bil v zavodu za obnemogle bivše vojake, ampak stroga disciplina mi je šla na živce in dal sem mu slovo. Zdaj životarim v svojem brlogu. Včasih mi kdo prinese uro v popravilo, kajti tudi na to se razumem."

In mož razloži po mizi nekaj urarskega orodja, ki ga vedno nosi s seboj v žepu.

*

Sonce se nagiba v zaton. Tovarniške sirene naznanjajo delopust. Po ulicah se vlijejo trume delavcev. Vrata se odpro in v gostilno se vsuje znana družba.

"Hello, Daddy," ga pozdravijo vsi hkratu.

Starec vstane, z mladeniško urnostjo seže v žep po novc in začne za njim "čarati." Ta trik je sicer že neštetokrat ponovil in je vsem znan, vendar se delajo, kakor bi jih neznansko zanimal in njegova spretnost zadivljala. Potem, če je posebno dobre volje pa pokaže še nekaj trikov s kartami. Gostje se "čudijo" njegovi spretnosti ter mu navdušeno ploskajo. Poleg tega mu vedno privoščijo kak kozarec piva ali senič. In vsi so zadovoljni.

Tak je naš "Daddy" in tako preživlja zadnje jesenske dneve svojega dolgega in često burnega življenja.

"SUPPORTIRAM predlog brata Cucka!"—Zakaj pa ne? "Proletarčev" člankar, ki je rabil to nemogočo skovanko, je sicer znan po svojem smislu za humor in morda se je v pest smejal, ko je pisal o slučaju, ki naj "supportira" teorijo, da človeška narava ni podedovana." Ampak povprečni čitatelj tega najbrž ne bo razumel, temveč si bo mislil: "Če Joško sme *supportirati* razne stvari, namesto da bi jih podpiral ali potrjeval, zakaj bi potem jaz ne smel 'vokati' in 'tokati' pa 'hejtati' in 'katati' namesto hoditi, govoriti, sovražiti in rezati? On je vendar slovenski pisatelj in kar je dobro zanj, mora biti dobro tudi zame!"

Zadeva kritike

IVAN MOLEK

V.

Zapisnikarji naših konvencij, federacij, sej gl. odborov in drugih važnih zborovanj se navadno jako malo zavedajo, da izvršujejo važno delo — delo, ki lahko živi stoletja kot material za zgodovino slovenskega življenja v Ameriki. Ali se zavedajo, da bodo zapisniki, ki jih danes pišejo, morda sto in stokrat prečitani in deloma ali v celoti ponatisnjeni enkrat v bodočnosti?

Če bi se zavedali tega, bi se mnogo naših zapisnikarjev sramovalo svojega dela, za katerega niso sposobni, dasi so v nekaterih primerih dobro plačani zanj. In morda bi se potrudili, da se nauče pravilnega slovenskega pisanja, kogar veseli ta posel. S tem bi storili dvojno dobro delo. Prvič bi obogatili svoje znanje, drugič pa bi prihranili veliko, veliko dela urednikom glasil, ki morajo popravljati ali prepisavati zapisnike — če nočejo sramotiti svojih listov s škandalozno slovenščino teh važnih dokumentov.

Vzemimo v roke povprečen zapisnik, ki porabi več strani v naših glasilih. Takoj v začetku nas sune napaka v oči. Predsednik "otvori" sejo! Čemu jo "otvori"? Zakaj je po naše ne odpre? Slovenci vendar odpiramo, ne "otvarjamo." Zadnje delajo Hrvatje in Srbi.

Hrvatizmov oziroma srbohrvatizmov se je v letih, odkar je prišla Jugoslavija — odkar so nekateri naši inteligenti začeli "jugosloveniti" — nakopičilo toliko, da je strah. Na to nesrečo se še povrnem.

Naš zapisnikar pa noče biti v zadregi. Če po hrvaško ne "otvarja" seje, jo pa po angleško "pozove k redu. . ." Dobesedno iz angleščine: "The chairman calls meeting to order." Za naš jezik je to še večja spaka kot hrvaško "otvarjanje." Kaj naj po slovensko pomeni "pozove k redu"? Kadar po naše pozivamo k redu, mora biti nekje nered, nemir ali celo pretep. Zapisnikar, ki takole "planka," bi delal pravilnejše, če bi zapisal, da predsednik odpre dnevni red. A tudi to ni pri nas v navadi. Po naše enostavno predsednik odpre sejo — in basta.

Ko predsednik srečno "otvori" sejo ali jo "pozove k redu," pozdravi "zbornico."

Ubogi predsednik! Ubogi naši društveniki in jednotarji, kam se zaletavajo! Ne vem, kdo je naše konvencije, glavne odbore, federacije društev ali klubov in druge organizacije vtaknil v "zbornico," jasno pa je, da ne ve — kakor ne vedo vsi oni, ki "zbornico" za njim ponavljajo kakor papige — kaj pomeni ta beseda. Zbornica je v ožjem pomenu palača, v kateri zboruje kongres, parlament, državni zbor ali državna skupščina, sploh javno zakonodajno ali ustavodajno telo; v širšem smislu pa je zbornica isto zakonodajno telo ali del tega telesa. N. pr. ameriška kongresna zbornica sestoji iz nižje in višje zbornice; legislaturo te ali one države v ameriški Uniji tudi lahko imenujemo državno zbornico. Čemu torej smešimo naše konvencije, seje gl. odborov in druga privatna zborovanja z "zbornico"?

Naš zapisnikar "zabeleži" (srbohrvatizem!) "zbornico," nato pa se loti predlogov, ki jih "stavijo sobratje."

Kako bedasto zveni "sobrat" ali "sosestra"! To je direktna prestava nemškega "Mitbruder" in ta spaka se vleče že desetletja, odkar imamo svoje podporne organizacije v Ameriki. "Sobrat" predsednik ali tajnik je seveda naš "sorojak"! Ali niste že naleteli na "sorojake" v našem tisku? Zakaj ne bi bil "sobrat" predsednik tudi naš "soprijatelj, soznanec, sotovariš, sočlan"? Sreča je, da naši zapisnikarji niso dosledni . . . Brat in sestra sta lepa naziva, pa ju tako grdo pačimo.

Spakovanje slovenskega jezika gre dalje, ko "sobrat stavi predlog." Čemu "stavi"? Čemu enostavno ne predlaga? Ako bi bil naš zapisnikar prebrisan, bi bil praktičen — prihranil bi si nepotrebne besede in imel bi manj dela in boljši zapisnik.

Imamo še druge nemčizme, ki smo jih prinesli iz starega kraja. Na primer: "Sobrat podpredsednik nima nič 'za' poročati." Ta "za" pred glagolom je nemški "zu"! Tega nemčizma se poslužujejo tudi nekateri naši uredniki v

Ameriki, namreč oni, ki pišejo napol pečeno slovenščino.

Predlog je "stavljen" in potem "seja sklence" nekaj. Med vsemi nelogičnostmi, s katerimi so naši zapisniki natrpani, je ta blizu vrha. Seja sklence! Kaj pa delajo oni, ki imajo sejo? Ali spe medtem, ko seja sklepa? Ali se morda odstranijo in puste sejo samo, da nekaj sklepa namesto njih?

Prav tako logično bi bilo, če bi kdo rekel ali zapisal: Večerja je pojedla klobaso... Seja ne sklence ničesar! Odborniki, člani, ki so zbrani na seji, sklepajo in sklencejo! Konvencija sklence, ne njene seje! Glavni odbor sklence! Društvo sklence!

Kadar čitam naše zapisnike, se mi zdi, da so vsi oni, ki jih pišejo, bivši kanclisti iz blažene Avstrije. In med te bivše kancliste spada tudi večina naših urednikov in literatov! Bogme da! Čemu vraga pa vlečejo in vlečejo stare kanclijske forme, ki so bile v rabi po uradih na Slovenskem v 19. stoletju in na uradnih plakatih, prilepljenih na javnih prostorih? Saj se lahko še spominjate, ko ste čitali svečan uradni c. kr. tekst: — — "Glasom sklepa visoke c. kr. vlade..."

"Glasom" tega in tega — "potom" tega in tega — "povodom" tega in tega — "tekom" dneva, leta, seje, vojne itd.! Častitljiva cesarska ali škofijska slovenščina! Kar v pozlačen okvir bi te djal in pokrtil z debelo šipo, da se ne zaprašiš! ... Primate se za uhelj, bratje — in potegnite se v sredo dvajsetega stoletja, v kateri živite, pa pišite: po sklepu odbora ali seje, po mnenju tega in tega, v teku dneva, zboru ali vojne namesto "glasom, potom, tekom"! Pozabite na te arhajske oblike!

Prav tako arhajska oblika je "sobrat Pajzelj je bil izvoljen predsednikom, tajnikom ali metačem sobratov iz hale (rediteljem), ali mister Halfpenny je bil izvoljen senatorjem." Kaj se če! Nekje sem videl, da je ta forma slovenski sedmi sklon, ki smo ga izmaknili Rusom. Hm! Priznam, da je ruščina lep jezik — ampak, dokler hočemo Slovenci biti Slovenci, pustimo ruščino Rusom in držimo se svoje lepe slovenščine pa pišimo, da je bil brat Pajzelj izvoljen za tajnika, mister Halfpenny pa za senatorja.

Nič manj starinski in zarjaveli so izrazi "zategadelj, raz (vrabec je padel raz streho—

namesto s strehe), bodem, bodeš, bode, bode-mo, bodete, bodejo — — —" Nekateri bratje zapisnikarji, uredniki in pisatelji še danes tako radi "bodejo"... Čemu, ko pa je moderna oblika "bom, boš, bo, bomo, bote (boste) in bodo" lepša in prikladnejša? Slovenski časnikarji in pisatelji so na splošno "bodli" takrat, ko so še rabili polglasnik "e" in pisali "smert" namesto "smrt" in "kerst" namesto "krst" itd., toda od takrat je že poteklo dosti vode v Črno morje. To je bila naša otroška slovenščina! Ali ne bomo nikdar odrasli?—

V naših zapisnikih še danes "obdržavamo" seje. Nemčizem od "erhalten"! Po slovensko imamo seje — "obdržavajo" naj jih pa Nemci.

Še anglicizem. Včasi smo imeli "bolno podpora" in še danes straši. Kadar bom jaz bolan, se bom lepo zahvalil za "bolno" podporo. Zahteval bom zdravo odnosno dobro podporo v dobrem denarju! Tu se vidi, kam pridemo, če vzamemo dobesedno iz angleškega "sick benefit." Iz "bolne" podpore je prišla "bolniška" podpora, a tudi ta izraz ni dober. Pravilno je bolezenska podpora.

Anglicizem je tudi glagol "lastovati." Jaka "lastuje" hišo. "Jack owns a house." Je že res, da je "owner" lahko lastnik, ampak pri nas lastnik nekaj ima ali poseduje (ne od nemškega "besitzen," temveč od našega samostalnika posest, posestnik). "Lastovati, lastovanje" je skovanka.

"Bolna" podpora je prav tako logična kot je "železni" rudar, ki sem ga opazil v nekem slovenskem listu v Ameriki. Saprabolt, sem si mislil, ta revež bo pa zarjavel, če bo kaj dolgo delal na vlažnem v rudniku železne rude! Mi lahko imamo zlate, srebrne, svinčene in železne jame, toda ljudje, ki delajo v njih, ne morejo biti zlati ali železni.

Omenil sem že "igranje v roke," ki se potepa po naših listih. Prav tako nesmiselno je, da je nekdo "zadel žebelj na glavo" (kam drugam naj ga pa zadene?). Po naše je, da je zadel v črno (v tarči). Enak nesmisel je "blagajna na rokah, hiša na rokah" ali (danes) "vojna na rokah." Angleška fraza "we have a war on our hands, we have some money on hand" je v redu, toda Slovenci imamo gotovino pri sebi, hišo in vojno pa imamo tam, kjer je. Kdo je še nosil hišo ali vojno na rokah?—

V angleščini je velika začetnica za naziv

“Doctor” ali “Dr.” pravilna tudi sredi stavka, ni pa v slovenščini, izvzemši v začetku stavka. Pri nas se doktor in okrajšava dr. piše z malo začetnico sredi stavka. — O kozlih, ki jih nekateri streljajo, ko pišejo Kralj, Predsednik, Kongres in celo Vojni department z veliko začetnico, bom pisal kasneje.

Krona vseh spak pri naših zapisnikarjih, urednikih in celo pisateljih pa je, kadar “okajo” takole: “Micko se je vprašalo za poljub! Bolno podpora se je izplačalo! Predsednika se je izvolilo! Člane se prosi!”

Škoda, ker sem pozabil ime odličnega književnika, ki se je pred leti jedko norčeval iz tega spakovanja našega lepega jezika v Ljubljanskem Zvonu. In to je nekaj tako vsakdanjega med nami, kakor je pomladanski ali jesenski prehlad. Najčudnejše pa je to, da bratje, ki hočejo veljati za dobre pisce, ne opazijo te spake v svojem pisanju; prav nič se ne zavedajo, kako ga lomijo.

Večkrat prileti v javnost kakšna pohvala o spisih Etbina Kristana. To je dobro, ker on je vreden pohvale — slabo pa je to, ker hvalepsevci čitajo le, kaj Etbina piše, nikdar pa ne čitajo, kako piše. Zakaj se ne uče od njega? Kristan nikdar ne piše: “Petra Pajzlja se je potegnilo za nos,” pač pa kakor se spodobi: “Petra Pajzlja so potegnili za nos” ali “Petra Pajzlja je (nekdo) potegnil za nos — Micko je (njen fant) vprašal za poljub — Bolniška podpora je bila izplačana ali jednota jo je izplačala — Predsednika so izvolili — Člani se prosijo ali so naprošeni!

Strašno težko, kajne! Prav nič, samo potruditi se je treba. Komur je za lepo, čisto slovenščino, se bo potrudil, da si jo izboljša. Prej omenjeno spakovanje pa je živ dokaz, da so naši pisci kardinalni lenuhi — prav nič se ne brigajo za lepoto in pravilnost svojega jezika! To je neodpustljivo.

(Dalje prihodnjič)

Pošiljatelj: R. W. R.

KO JE HITLER v juniju 1941 napadel Sovjetsko Rusijo, je večina Amerikancev sprejela to vest z mešanimi občutki, mnogi pa celo cinično, češ, zdaj bosta nacijski in rdeči diktator uničila drug drugega in svet se bo na lep način rešil obeh. Povprečnemu Amerikancu ni šlo v glavo, da bi zdaj Rusijo prišteli med zaveznike in še manj, da je treba novemu zavezniku pomagati.

Toda že tedaj so se našli v Ameriki posamezniki, ki so uvidevali, da je vsakdo naš zaveznik, kdor se bori proti Hitlerju in torej zasluži vso našo pomoč. Ruska kocka je padla in Nemčija si je nakopala mogočnega sovražnika—in to je bilo tisto, kar je štel pri teh ljudeh. Nastalo je vprašanje, kaj storiti, da se pomaga Rusiji? Privatni državljani ne smejo pošiljati orožja; zato pa lahko pošiljajo zdravniške potrebščine.

Tako se je pod predsedstvom bivšega predsednika newyorške odvetniške zbornice C. C. Burlinghama organiziral “American Committee for Medical Aid to Russia,” ki je mesec pozneje, v septembru 1941 spremenil ime v “Russian War Relief, Inc.”—Ruska vojna po-

moč. V tem odboru ni bilo nobenih komunistov, temveč tipični predstavniki ameriškega kapitalizma, med njimi podpredsednik velebanke Chase National F. W. Gehle, newyorški korporacijski odvetnik Allen Wardell in Karl A. Bickel, upokojeni predsednik časnikarskega sindikata United Press. Danes najdete v imeniku odbornikov imena najodličnejših Amerikancev.

Začetek ni bil lahek. Amerika je mrgolela dvomljivcev, ki niso bili pripravljeni dati ficka na ruske izgleda za uspešen odpor in bili prepričani, da bo Hitlerjeva vojaška mašina strla Rusijo poprej, preden bo prišla tja prva ladja z ameriško pomočjo. V oktobru pa se je vrnila iz Rusije Harrimanova komisija ter sporočila, da se je prepričala, da ne bodo Rusi le vzdržali, temveč najbrž tudi prešli v protinapad; orožja, živil in oblačil Rusom ne manjka, potrebujejo pa druge stvari, predvsem zdravila in zdravniške instrumente.

Naložena je bila prva ameriška ladja in poslana v Rusijo. Tej so vso dolgo zimo 1941-42 sledile nove ladje, natovorjene z zdravili, zdravniškimi instrumenti, kondenziranim mle-

kom in drugimi zdravniškimi potrebščinami. Iz Arhangelska in Murmanska, kjer so te ladje pristajale, se je prevažala ta dragocena roba v Leningrad in Moskvo in od tam na neštete točke tisoč pet sto milj dolge ruske fronte.

Za sovjetske zdravnike in poldrugi milijon ruskih ranjencev je bila to neprecenljiva pomoč. Danes najdete na ruskih bojiščih vse od Leningrada do Kavkaza na tisoče in tisoče sovjetskih bojevnikov, ki jih je ozdravila—in marsikoga rešila smrti—in poslala nazaj na fronto ta pomoč, prihajajoča v zabojih, na katerih je bil napis: "From Russian War Relief, U. S. A." Pa to še ni vse. Ruski kmetje so letošnjo pomlad posejali lani tekom umika požgana polja, ki jih je po zimi sovjetska armada spet iztrgala Nemcem, s semeni, ki jim jih je preskrbel R. W. R.

Allen Wardell, načelnik delegacije Rdečega križa, ki je potovala s Harrimanovo komisijo, je bil zelo zadovoljen z rezultati, ki so jih dosegli Rusi s pomočjo poslanih ameriških potrebščin. "Ruski zdravniki pravijo," je poročal, "da rešijo devetdeset odstotkov svojih ranjencev in da se 75 do 80 odstotkov ranjencev po okrevanju vrne na bojišče." Na ta način je ameriška pomoč v zdravniških potrebščinah ne le humanitarno delo, temveč obenem najcenejši način, da se prepreči nevarno redčenje vrst hrabrih ruskih borcev proti Hitlerjevi poplavi.

R. W. R. je v prvih osmih mesecih svojega obstoja, to je do konca maja porabil nad en milijon in sto in osem in dvajset tisoč dolarjev za nakup potrebščin za Sovjetsko Rusijo. V te pošiljke so bile vključene zaloge sulfapiridina in drugih sulfatovih produktov, kinina, joda in drugih zdravil ter roentgenski aparati, kirurški inštrumenti, bolniški šotori, kondenzirano in posušeno mleko, saharin, prenosljive kerozinske peči za poljske bolnišnice in begunska taborišča, cigarete, oblačila, razna semena in druge potrebščine.

Rusi sprejemajo ameriško pomoč z veliko hvaležnostjo. General Smirnov, šef zdravstvene uprave rdeče armade je potrdil prejem 22 zabojev kirurških inštrumentov z brezžično brzojavko, v kateri je dejal: "Rdeča armada je iz dna srca hvaležna Ruski vojni pomoči in vsem Amerikancem, ki sodelujejo pri teh pošiljkah." Skupina ruskih visokošolk, zaposlenih v nekem sovjetskem zdravstvenem centru,

je poslala sledečo brzojavko: "Me ženske, ki delujemo z roko v roki z rdečo armado, se vam iskreno zahvaljujemo za zdravila, ki bodo pomagala našim vojakom, da bodo okrevali od ran, ki so jih dobili v borbi z nacisti. Vaše prijateljstvo in vaša pomoč v zdravniških potrebščinah pomeni za nas silno veliko."

Namen Ruske vojne pomoči je, zbrati letos med Amerikanci šest milijonov dolarjev. Organizaciji pomagajo pri tem važnem delu podružnice, ki so bile organizirane v vseh večjih ameriških mestih. Prispevki prihajajo iz najrazličnejših ljudskih plasti in krogov—od katoliških in protestantovskih pa židovskih in pravoslavniških cerkva in organizacij, od delavskih unij in bratskih podpornih organizacij, od trgovskih in industrijskih skupin. Največ prispevkov prihaja naravnost od ljudstva—delavcev, kmetov, pisarniških delavcev itd., kar daje temu gibanju povsem ljudski značaj. Ameriško ljudstvo pomaga ruskemu ljudstvu!

Krajevne podružnice Ruske vojne pomoči so pred kratkim razdelile en milijon hranilnikov ("šparovčki") in mnogo jih je že prišlo nazaj napolnjenih z drobižem in sempatja tudi s papirnatim denarjem. Neka mati sporoča, da je pritrdila svoj hranilnik na otroški voziček in da so ga napolnili tujci, ki so občudovali njena dvojčka. Neki trgovec ga je pritrdil na svoj avto in pobiral prispevke od potnikov, ki jih je pobral na cesti ter jim dal brezplačno vožnjo. Neka ženska iz Californije pa piše, da nosi svojega vedno pri sebi v svoji ročni torbici—in kadar koli nanese pomenek v družbi na Rusijo, ga vzame ven ter začne pobirati prispevke.

Ameriški Slovenci smo se zbudili šele zadnje čase, ampak zdaj smo pridno na delu, da dohitimo ostale narodnostne skupine v Ameriki. V Clevelandu je bila organizirana slovenska podružnica, ki je že v prvih tednih svojega obstanka zbrala nad tisoč dve sto dolarjev. To je bil prav lep začetni uspeh, zlasti, če pomislimo, da deluje v tej skupini zgolj peščica ljudi. Tudi SNPJ, JSZ in druge naše organizacije so na delu za pomoč Rusiji. Tako lahko upamo, da bomo tudi ameriški Slovenci prispevali svoj polni delež v ta sklad, ki je prav tako humanitarnega kot patrijotičnega značaja, saj ne gre le za pomoč trpečim ruskim ranjencem, temveč obenem tudi za zmago

zavezniškega orožja nad silami totalitarskih hord.

Ljudi, ki tej pomoči nasprotujejo, češ da se sami nahajamo v vojni in bomo vsa ta sredstva sami potrebovali, je pa treba opozoriti na vzgled, ki so ga dala Angleži. Anglija se nahaja v vojni že skoro tri leta in Angleži so si morali pošteno zategniti pasove, vzlic temu pa so se takoj po Hitlerjevem napadu na Rusijo podali na delo ter začeli zbirati prispevke v pomoč ruski armadi in ruskemu ljudstvu. Organizacija British Aid to Russia, kateri načeljuje žena ministrskega predsednika Churchilla, je zbrala v manj kot osmih

tednih pet milijonov dolarjev v ta namen! Kajti Angleži se zavedajo, da s tem ne pomagajo le Rusiji, temveč v enaki meri samim sebi in zavezniški stvari sploh, ki bi bila brez junaškega odpora ruskih armad in ruskega ljudstva danes najbrž brezupna.

Ruska armada in rusko ljudstvo sta danes avantgarda Združenih narodov v njihovem boju proti nacifašističnem nestvoru, ki preti svetu z uničenjem in popolnim zaslužnjem. Dolžnost nas vseh je, da jima po svojih najboljših močeh pomagamo. Pomagamo pa najlažje s tem, da velikodušno prispevamo v sklad Ruske vojne pomoči.

Sanje varujejo spanje

X. Y.

SANJE SO LASTNOST, ki je človeka odnekadaj živo zanimala in podžigala njegovo domišljijo in radovednost. Zato ni nič čudnega, da se sanje v najrazličnejših oblikah zrealijo iz literature slehernega naroda in da imajo razni šarlatani tako lahek posel pri razpečavanju "sanjskih knjig," ki vam baje raztolmačijo vaše sanje in povedo, kaj pomenijo.

Kaj so sanje? Kaj jih povzročajo? Kaj pomenijo? Ali motijo spanje, ali ga varujejo? Ali človeku koristijo, ali škodujejo? To so vprašanja, na katera si je človek skušal odgovoriti, čim je postal zavestno misleče bitje in ki še dandanes živo zanimajo preprostega človeka in inteligenta in znanstvenika v enaki meri. Preprosti človek je najčešče videl v sanjah delo tajinstvenih "nadnaravnih" sil, ki med spanjem posegajo v njegovo notranje življenje ter ga grajajo ali svariijo, kaznujejo ali mučijo, mu odkrivajo bodočnost itd. Zato je povezal sanje z neštetimi vražami, ki so jih prevejani posamezniki izkoriščali in jih še izkoriščajo v svoj prid.

Domneva, da sanje odkrivajo bodočnost, se odraža iz literature slehernega ljudstva. Tako najdemo že v sv. pismu stare zaveze zgodbo o egiptovskem Jožefu, ki je tolmačil svojemu faraonu, da pomenijo sanje, v katerih je videl na bregovih Nila sedem debelih in sedem mršavih krav, sedem obilnih in sedem slabih letin.

Toda moderni literaturi je ta tendenca že tuja. Modernemu pisatelju služijo sanje zgolj kot pripravno sredstvo, s katerim oživi neki dogodek ali problem iz preteklosti ali sedanjosti, na katerem potem zgradi svojo zgodbo ali roman ter ga razvije do logičnega konca. To dela zato, ker je pod vplivom moderne znanosti, ki je razpršila stare domneve o izvoru in pomenu sanj ter postavila novo teorijo, da izvirajo sanje iz preteklosti in sedanjosti in da vrše važno in koristno funkcijo v človeškem življenju, zlasti s tem, da varujejo njegovo spanje. Oče te teorije je bil slavni dunajski psihijater dr. Sigmund Freud, ki jo je utemeljil že pred štiridesetimi leti. Danes se v znanstvenih in zdravniških krogih splošno priznava, da sloni ta teorija na zdravi in logični podlagi.

Človeško telo potrebuje spanje prav tako kakor hrano in vodo. Medtem ko človek spi, se namreč obnavlja energija v njegovih celicah. To bi bilo nemogoče, če ne bi obenem spala tudi njegova zavest, ta nemirni vrtinec upanja in novih načrtov, skrbi in bojazni itd. Ampak zavest je samo del človeškega miselnega ustroja. Ostali del imenujemo podzavest, ki služi kot nekakšno skladišče dozdevno že pozabljenih dogodkov in izkušenj iz preteklosti. Ti megleni, skriti spomini često prav tako živo vplivajo na sanje kakor dogodki pravkar minulega dne. Če bi imeli prost dostop do naše zavesti, bi nas često zbudili. Zato nam je dala

narava poseben sanjski mehanizem, ki name-noma potvori ali izmaliči te spomine, da se nam potem sanje vidijo fantastične, če ne naravnost trapaste.

Psihologija razloča v glavnem tri spanje vznemirjajoče impulze, ki utegnejo povzročiti sanje. Prvič zunanji impulz, ki vznemiri speče čute od zunaj—ropot v sobi, dotik tujega predmeta, telesno neugodje itd. Drugi povzročitelj sanj so misli ali skrbi, s katerimi smo se pečali tekom dneva in jih spanje ni prepodilo iz naših možgan. Na tretje mesto spadajo sanje, katere povzročajo pozabljene izkušnje in želje, skrite v podzavesti.

Sanje, ki jih povzročajo impulzi, ki ne izvirajo naravnost iz možgan, torej zunanji vplivi, najbolj jasno pokažejo spanju koristni značaj sanj. Človek na primer postane v spanju lačen ali žejen. Če bi ne bilo že omenjenega sanjskega mehanizma, bi ga lakota ali žeja prej ali slej zbudila. Tako se mu pa sanja, da sedi pri obloženi mizi in je, ali pa pije hladno studenčnico—in človek spi dalje, kakor bi ga ne motil noben glad ali žeja. Sanje so ga speljale na limanice ter mu rešile prepotrebno spanje. Seve, kadar postane lakota ali žeja le preobčutna, se človek nazadnje zbudi.

Ljudje, ki težko vstanejo, vedo povedati o sanjah, v katerih slišijo cingljanje zvončkov, pritrkavanje zvonov ali kaj sličnega—in resnici jim bijejo v ušesa zvoki neusmiljene budilke, ki jih skuša zbuditi. Ampak sanje pravijo: "To ni budilka, temveč praznično pritrkavanje zvonov!" ali kaj podobnega in človek kar naprej "vleče žnorco"—dokler ne pride žena ali mati pa ga potegne izpod odeje. Često se pa človek zbudi, a ko budilka utihne, spet zaspi in sanja, da je—na delu.

Tako povzroča sanjski mehanizem pod zunanjimi vplivi sanje, katerih namen je, preprečiti prekinjenje spanja.

V drugo vrsto spadajo sanje, katere navadno povzročajo skrbi ali razočaranja prejšnjega dne. Otrok je bil na primer v parku, pa je moral iti domov, ko se je želel še zabavati. Ampak tisto noč se mu bo sanjalo, da se zabava v parku nadaljuje. Tako mu sanje rešijo spanje in otrok zadovoljno spi, dočim bi ga v nasprotnem slučaju—če bi ne bilo teh sanj—utegnilo premočno hrepenenje po prekinjeni zabavi zbuditi.

Prijatelj knjigovodja mi je pravil, da je nekoč zapazil, da je nastal v njegovih knjigah nered, ki si ga ni mogel razložiti. Vedel je, da ne more biti dejansko nič narobe—in vendar je bilo nekaj narobe, ker se številke niso ujemale. Nekaj je moralo biti napačno vknjiženo. Ampak vse pregledovanje in primerjanje ni nič pomagalo—napake ni mogel najti. Tisto noč se je v postelji dolgo v skrbeh premetaval, naposled pa ga je vendar objel spanec. V sanjih, ki jih je imel tisto noč, se je spet znašel v svoji pisarni, kjer je listal po svojih knjigah. Nenadoma so mu oči obstale na neki postavki, ki je prej ni bil videl. Ko se je zbudil, mu je bila številka te strani še v spominu. In ko je zjutraj odprl knjigo in pogledal na omenjeno stran, je tam res našel pomoto, ki je bila kriva vseh njegovih skrbi!

Kako naj si človek razloži take sanje? Enostavno tako, kakor neki zdravnik, ki je v sanjah videl v nekem grmu ptičje gnezdo in ga je drugi dan tam tudi v resnici našel. "Tega gnezda nisem nikdar poprej opazil," je dejal, "ker je bila moja pozornost vedno obrnjena kam drugam; toda moja podzavest ga je opazila ter me v sanjah nanj opozorila."

Prav tako je opozorila podzavest našega knjigovodjo na postavko, ki so jo njegove oči prezrle, podzavest pa si jo je mehanično zapomnila.

V to vrsto spadajo tudi sanje, ki zmanjšujejo ali celo smešijo probleme, nad katerimi si človek krha možgane. "Saj to ni noben problem!" pravijo take sanje. "To je igrača v primeri s problemi, ki si jih že rešil!" In človek, ki bi ga sicer skrbi zbudile in oropale počitka, mirno spi dalje.

V tretjo vrsto spadajo sanje, ki se porajajo iz dogodkov in neizpolnjenih želja iz preteklosti. V takih sanjah se često izpolnijo želje, ki se v življenju niso uresničile in so morda celo zapustile v duši težke brazgotine. Namen teh sanj je, ublažiti bol razočaranja, ki bi sicer utegnili človeku ukrasti spanje.

Človek sam nima nobene kontrole nad svojimi sanjami. Zato tudi ne more biti odgovoren zanje. To bi si morali zapomniti zlasti ljudje, ki so v skrbeh zaradi "pregrešnih" dejanj v sanjah, to je zaradi sanj, v katerih doživljajo ljubezensko omamo. Kajti vsako človeško bitje je podvrženo strastnem in nagonom, katerim je treba zadostiti, sicer postane

človek žrtev najrazličnejših fizičnih in mentalnih motenj, ki mu izpodkopavajo zdravje. Kjer človek iz kakršnega koli razloga te nagne zatira ali čezmerno omejuje, tam posežejo vmes sanje, ki v takem primeru služijo kot varnostni ventil.

Mnenja o hudih sanjah, po katerih se človek zbudi ves prepoten in često drhteč od groze, so različna. Take sanje često pomenijo sla-

bo prebavo ali prebložen želodec, živčne nereda ali pa zgolj nagnjenje k rahlemu spanju.

Sploh je vprašanje sanj zelo zamotana zadeva. Povprečni zemljan ji ne pride do dna, za to je potrebna učenjaška glava. Zato se moramo zadovoljiti s tem, kar nam povedo znanstveniki, da so namreč sanje pri normalnem človeku povsem normalna in koristna funkcija in da največkrat ne motijo spanja, temveč ga varujejo.

KNJIŽEVNOST

THE SLOVENES WANT TO LIVE (Slovenci hočejo živeti). Spisal Joseph Clissold, bivši ataše britiškega konzulata v Zagrebu. Izdal in založil Jugoslovanski informacijski center, New York.

Knjižica, katere naslov sam dovolj jasno označuje njeno vsebino in namen, je nov poskus, da se seznanimo s splošno ameriško javnost s Slovenci, njihovo zgodovino, težnjami in tisočletno trpko borbo za narodni obstanek—z borbo, ki se vleče skozi tisoč tri sto let naše zgodovine kot nepretrgana krvava nit in ki je dosegla svoj višek po Črnem petku lanskega leta, ko so preplavile Jugoslavijo pošastne horde novodobnega Atila Hitlerja in njegovega prirepka Mussolinija. Temu namenu knjižica povsem ustreza: pisatelj je na 48 straneh podal pregledno, izčrpno in vendar jasno sliko slovenske zgodovine, pojasnil, kdo smo, odkod in kdaj smo se ustavili na tistem koščku Evrope, ki smo ga odtistihmal tako vroče ljubili in tako krčevito, žilavo branili pred Avari in Turki, pred Franki in Benečani in pred Nemci in Italijani; povedal, kako se je slovenski kmet obenem s hrvaškim boril za Staro pravdo, omenil Reformacijo in njen pomen, dobo Ilirije in stoletni boj proti habsburškim raznarodovalnim poskusom. Dalje je podčrtal krivico, ki jo je zagrešil nad Slovenci zloglasni londonski pakt iz l. 1915, kateremu gre žalostna zasluga, da je prišel velik del Slovencev pod italijanski jarem in povdaril, da se je Italija vrgla na raznarodovalno delo v Julijski Benečiji takoj v začetku—pred prihodom Mussolinija na oblast. Na kratko povedano je ta knjižica izvrsten priročnik, ki lahko pove vsakemu Amerikancu v eni uri kdo so Slovenci, kje, kakšne so njihove težnje in skozi kakšno noč tiranstva in barbarstva morajo tavati dandanes.

Česar ne pove besedilo, povedo slike, zemljevidi in statistične risbe, s katerimi je knjižica bogato opremljena. Nadvse zanimivi sta statistični risbi na strani 27, ki dokazujeta, da je izza l. 1918 izšlo v Sloveniji sorazmerno (z ozirom na število prebivalstva) najmanj šestkrat toliko knjig kot v Italiji—celo več kot v Nemčiji!—in da je nepismenost v domovini Danteja (25%) neprimerno večja kot v Sloveniji (3.3%). Ameriškemu čitatelju bo ta statistika jasno pokazala, da je vsako govoričenje o kulturni superijornosti Italijanov nad Slovenci—gola bajka! Slovenci smo sorazmerno kulturno bolj razviti od Italijanov! Stran 28 postavlja na laž italijansko trditev o "slovenski manjšini" v zasedenem ozemlju, statistika na strani 42 pa pokaže, da smo bili Slovenci tudi na združenem polju sorazmerno daleč, daleč pred Italijani! S tem zgoščenim statističnim materialom je enkrat za vselej razblinjena italijanska trditev, da smo Slovenci kulturno, socialno in gospodarsko manjvredni, jalov narod, ki vsled tega nima pravice do nemotenega narodnega obstanka! V tem je tudi največja vrednost te knjižice. Ta vrednost je toliko večja, ker je ni napisal kak Slovenec, temveč—Anglež, o katerem se ne bo moglo reči, da je prežet s predsodki, kakor bi utegnil kdo očitati, če bi bila knjižica delo koga izmed nas.

Knjižico zaključuje poglavje "Bodočnost Slovenije," ki povdarja, da se bore Slovenci na mnogih zavezniških frontah za skupno zavezniško stvar ter se konča z besedami:

"Najbesnejši teror, ki ga izvajajo tuje okupacijske čete nad Slovenci v njihovi lastni domovini ni mogel zlomiti njihovega duha in njihove odločnosti, boriti se do končne zmage. Sijajni odpor tega majhnega naroda se

sme opravičeno postaviti za vzgled drugim narodom v Evropi in drugod. Slovenci so vrgli vse, kar so imeli v to borbo za izvojevanje novega miru.

Slovenske zahteve se lahko zgoste v treh besedah: OSVOBODITEV, ZDRUŽITEV, VARNOST.

OSVOBODITEV bi prišla sama po sebi z razsulom Hitlerjeve nenaravne tiranske strukture.

ZDRUŽITEV zahteva politično združitev teritorija, ki ga Slovenci naseljujejo nad trinajst stoletij.

VARNOST pa zahteva, na podlagi soglasne volje vseh Slovencev ponovno vključitev Slovenije v JUGOSLAVIJO."

Naslovno stran knjižice krasi lepa slika "otoka bleškega, kinča nebeškega," kakor ga je imenoval naš pesniški velikan France Prešeren.

Knjižico najtopleje priporočamo zlasti našim mladim slovenskim Amerikancem, s pristavkom, da je dolžnost nas vseh, da gledamo, da pride v roke tudi našim ameriškim prijateljem in znancem.

Manj strašna noč bo v črne zemlje krili...

*Le tujcu sreče svit bo žaril,
ošabno bodejo nosili glave.
V Sloveniji bo tujec gospodaril,
beseda tuja, tujčeve postave.*

*Da neha me skeleti le-ta rana,
posnel Katona bodem Utičana.
Manj strašna noč bo v črne zemlje krili,
kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi.*

S temi verzi se prične pismo, s katerim se je poslovil od življenja 90-letni Ivan Hribar, slovenski pisatelj in politik, ki je 18. aprila lanskega leta izvršil samomor s skokom v Gruberjev kanal v Ljubljani. Mož ni mogel preživeti strašne usode, ki je zadela njegovo domovino, ko so jo preplavile nacistične in fašistične tolpe. Toda obupal ni nad bodočnostjo svoje domovine, nad vstajanjem svojega naroda—ne, saj je v svojem poslovilnem pismu povdaril, da verjame, da genij slovanstva še živi in da ima trdno vero, da bo tudi to izdajstvo, zagrešeno nad Jugoslavijo kaznovano.

"Moja visoka starost pa ne daje upanja," zaključuje to pismo, "da še dočakam tega. Zato se strnem z Vesoljstvom, čigar neizrekljivo majhen delec sem. Živelo slovanstvo!"

Ivan Hribar se je rodil 19. septembra 1851 v Trzinu. Nižjo gimnazijo je dovršil v Ljubljani. Služboval je od leta 1870 kot uradnik praške banke Slavije in v letih 1876—1919 kot njen ravnatelj v Ljubljani.

Ivan Hribar je bil dolga desetletja med najvidnejšimi javnimi delavci med Slovenci in Slovani. Sodeloval je skoraj pri vseh narodno

kulturnih gibanjih. Bil je pisatelj, urednik, politik, gospodarnik, socialni delavec.

Pred prvo svetovno vojno je zlasti kot ljubljanski župan imel mnogo zaslug za razvoj Ljubljane (1896—1910). Za časa njegovega županovanja se je izpopolnil ljubljanski vodovod, plinarna, elektrarna, električna cestna železnica, prvo ljudsko kopališče, in je bil zgrajen Zmajski most.

V kranjskem deželnem zboru je zastopal Ljubljano do 1906. Stavil je celo vrsto koristnih predlogov in v mnogih ozirih uspel. V državnem zboru je zastopal Ljubljano do 1907—1911.

Leta 1890 je zahteval združitev vseh slovenskih pokrajin v eno celoto, kar je deželni predsednik Winkler označil za neizvedljivo. Tudi je podal predlog za ustanovitev ljubljanske univerze. Zahteval je uvedbo slovenščine v šole.

Pisateljjevanje je začel pri Zgodnji Danici s pesmimi, ki jih je večinoma prevajal. Pozneje je sodeloval pri raznih listih, 1884 je pa ustanovil in okoli 13 let urejeval "Slovana." Številne članke je objavil v Slovenskem Narodu, ki mu je obenem z Ivanom Tavčarjem določal smer.

V politiki je bil zastopnik liberalne in vseslovanske struje ter bil v odkritem boju z zastopniki in predstavniki tedanje avstrijske politike, zlasti z Winklerjem. Snoval je vsestranski gospodarski napredek Slovenije in staval predloge za nove železnice, kmetijske šole, hranilnice in banke.

Po polomu Avstrije je bil podpredsednik

Narodnega sveta v Ljubljani, član Narodnega viječa v Zagrebu ter ustavotvorne skupščine. Med Slovenci je organiziral srbsko Narodno-radikalno stranko. V letih 1919—1921 je bil pooblaščen minister in poslanik kraljevine SHS v Pragi, od 1921 do 1923 pa pokrajinski namestnik v Ljubljani. Leta 1925 je odložil predsedstvo mestnega odbora in se umaknil iz političnega življenja. Zelo zanimivo je njegovo delo "Spomini," v katerem je obdelal s svojega gledišča važen del slovenske zgodovine.

Ivan Hribar je bil navdušen slovanofil. Avstrijske oblasti so ga med prvo svetovno vojno zaradi njegovega slovanstva dalj časa držale v internaciji. Tedanjo noč je preživel, zdaj pa ni več upal dočakati zarje novega dne in ker se je njegova narava upirala življenju v sužnosti, se je prostovoljno povrnil tja, odkoder ni povratka v stari obliki.

TUJEJEZIČNI ČASOPISNI PREGLED, ustanova, ki se bavi s prevajanjem izčrpkov iz tujejezičnega časopisja v Clevelandu, je pravkar izdal Pregled prvih dveh letnikov clevelandskega madžarskega lista *Szabadsag*, ki je bil ustanovljen leta 1891, torej pred petdesetimi leti. Knjiga je obenem z drugimi doslej izdanimi zvezki Pregleda, ki vsebujejo izčrpkke iz drugih clevelandskih narodnostnih časopisov (izmed slovenskih sta zastopana dnevnik "Enakopravnost" in "Ameriška Domovina") na razpolago v clevelandski javni knjižnici. Tam je na razpolago tudi mesečna publikacija "Comment on Current Events," ki vsebuje izčrpkke iz najnovejših izdaj tujakšnjega narodnostnega časopisja in ki je doslej izšla v desetih zvezkih. Tujejezični časopisni pregled je vključen v program WPA.

Smreke gredo v vojake. V naših časopisih je bila že večkrat omenjena čudna "slovenščina" prevajalcev v Washingtonu, ki sestavljajo poročila za slovensko-ameriški tisk. Včasih so ta poročila tako zabavna, da si ne morete kaj, da se ne bi smejali. Tako beremo v enem teh poročil (WPB): "Sedaj tudi velik del naše zaloge lesa *gre v vojake.*" Prevajalec je tako poslal k vojakom smreke, hraste, borovce itd., namesto da bi pravilno povedal, da se porabi velik del naše lesne zaloge v vojaške svrhe. Neko drugo poročilo (OFF) pa ve povedati o mornarjih z neke potopljene ladje, ki so prebili 34 dni na "osem *nog* dolgi in štiri

široki rešilni splavi!" Še bolj smešno se sliši stavek v istem poročilu: "Ako so tu Japonci, ne maramo *plezati* po tleh." Sicer je humor v teh resnih časih potreben, ampak če bi se prevajalec, ki *pleza* po tleh, *splazil* na kako visoko drevo in padel na tla, bi ga najbrž noben slovenski urednik ne obžaloval niti pogrešal.

*

Henry R. Wallace, podpredsednik Združenih držav pravi: "Smrtni krči tega umirajočega blazneža (Hitlerja) bodo tako silni, da bo marsikdo zmotno domneval, da se je naš položaj poslabšal, dočim bo v resnici boljši. Ampak pri večini izmed nas bo to samo utrdilo voljo do boja do končne zmage svobode nad tiranstvom. Mi smo duhovno pripravljene, zato nas sovražnik ne more presenetiti. Psihološki teror bo ostal brez učinka. Toda medtem ko se mi na tej polobli pripravljamo za odločilni udarec na bojišču, ne smemo pozabiti nedosežnega junaštva zatiranih v Evropi in Aziji, bilo v gorah Jugoslavije ali v tovarnah Čehoslovaške in Francije, na kmetijah Poljske, Danske, Holandske in Belgije, med norveškimi pomorščaki ali v zasedenih pokrajinah Kitajske in holandske Vzhodne Indije. Vseposod opozarja človeški duh tirana, da s telesnim zaslužnjem še ni zatrt odpor."

*

Patriotizem podpornih zvez. "The Fraternal Monitor" poroča, da je 153 ameriških bratskih podpornih organizacij, od katerih več kot polovico sestavlja članstvo tujerodnega izvora oziroma potomci priseljencev, doslej vložilo v zvezne vojne obveznice nad dva in dvajset milijonov dolarjev.

*

"Ljudstvo vsake dežele, ki se nahaja v vojni, ima pravico, zahtevati od svojega časopisja enako zvestobo, kakršno izpričujejo njegovi možje in fantje v bojnih vrstah; takšno energijo, s kakršno producirajo kmetje in delavci živila in orožje za Ameriko in zavezniške narode; takšen pogum, kakršen jih vodi proti sovražniku, ki skuša uničiti svobodni svet; in enako dalekovidnost, kakršna omogoča ljudstvu, da vidi na obzorju obrise svobodnega sveta, za katerega se borimo." — Predsednik Franklin D. Roosevelt.

**MAKE EVERY PAY DAY
BOND DAY**
JOIN THE PAY-ROLL SAVINGS PLAN

Samotar Janko

(Nadaljevanje z druge prednaslovne strani)

rišicami, se je za hip zmedel, srce mu je burno zaklopotalo in glas mu je zadrgetal, da so se mladenke začudeno spogledale, okrog Rožinih črešnjevordečih ustnic pa je zaplesal zmagoslaven nasmešek; toda mladi pevec se je kmalu otresel svoje hipne zadrege, njegovi gibčni prsti so zopet zadrgetali ob strunah in v spokojni večer je splavala koprnenje in srečo izzvenevajoča pesem o mladem kraljiču, ki je iskal v devetih deželah kraljico svojega srca ter jo končno presrečen našel v deveti deželi.

Meščani, njihove zakonske družice, sinovi in hčere, ki so v krogu obdajali mladega pevca, so zamaknjeno poslušali njegovo petje, ki je v dušah dolgoletnih zakoncev vzbujalo spomine iz let mladostnega cvetja, v mladcih in mladenkah pa vžigalo koprnenja po ljubezni in njenih ekstazah.

Roža pa je molče upirala v pevca svoje velike temnomodre oči, v čijih modri globini so se vžigali tajinstveni utrinki, ter se zagonetno smehljala.

Z večernega neba je pomežiknila svetu prva zvezda, potem druga, tretja . . . Tedaj so pevčeve strune utihnile, večerni veterc je odbrzel s poslednjim zvokom Jankove pesmi koprnenja in ljubezni in na trgu je zavladala svečana tišina. Ljudje so se spogledali: bili so kot začarani, vsem je v očeh tlela topla ljubezen in brez pomislekov so se vrgli drug drugemu v objem, nato pa po parih utonili v mraku mestnih ulic in vrtov. Janko in Roža sta ostala sama na trgu.

"Tebi, o kraljica, je veljala moja pesem," se je mladi pevec približal lepi mladenki ter se ji globoko poklonil.

"Vem," je z žametnim glasom odgovorila ona, stopila k njemu ter se mu ponudila v objem. "Pričakovala sem te," je dejala čisto preprosto, pri tem pa se zagonetno smehljala in v očeh se ji je razgorelo dvoje plamenečih kresov. "Pojdiva, dragi, jaz vem za kraj, kjer bodeva čisto sama z najino ljubeznijo, kjer naju bodo gledale samo mežikajoče zvezde in obletaval samo nočni veterc . . ."

Nato ga je povedla v najbolj skrit kotiček prostranega parka, kjer sta se izživljala v ljubezni in tonila v njenih ekstazah, dokler ni ura v zvoniku mestne hiše z zamolklim brnenjem odbila polnoč. Tedaj se je Roža poslovila

od svojega ljubčka, češ, domov mora, kajti pozno je že in doma bi jo karali, če bi ostala zunaj predolgo, Janko pa je sam taval pod iskrečim se nebom ter pripovedoval zvezdam, kako je srečen, ker je končno našel dolgo iskano kraljico svojih sanj.

Ko je tako taval po stezah prostranega parka, je nenadoma začul izza nekega grma pritajeno, strastno šepetanje in tlesk vročih poljubov. Dva srečna zaljubljenca, je pomislil, ki pijeta iz čaše ljubezni, kakor sta se še pravkar opajala on in Roža . . .

Tisti hip pa je deklet izpregovorilo nekaj na glas in srce in dušo mladega pevca je v hipu pokrilo strupeno ivje razočaranja in obupa: glas dekleta v objemu neznanega ljubimca je bil Rožin glas! . . .

Ko je solnce zjutraj pogledalo izza obzorja, je uzrlo na beli cesti še mladega popotnika, ki pa se je pomikal dalje nalik betežnemu starcu, kateremu so leta in trpljenje upognili hrbtenico in omajali sklepe v kolenih. Čez obraz utrujenega, izčrpanega mladega popotnika je bila razlita pekoča grenkoba prvega razočaranja in v njegovih očeh je tlela živa žrjavica bolečine, ki mu je razjedala dušo in srce.

Solnce se je čudilo: tako mlad pa tako betežen! Le kaj ga tare, tako mladega, v cvetu let? Škoda, da se ne utegne sestati s svojo potepuško posestrimo luno, ona bi mu nemara vedela povedati, kaj tare tega mladca . . .

Toda soncu ni bilo treba čakati sestanka z nočno nebesno vagabundko, kajti mladi pevec je medtem prispel v prvo vas ob cesti, kjer so ga obstopili v pesmi skrite lepote željni ljudje ter ga zaprosili, naj jim zapoje. Pevec je najprej žalostno odmajal z glavo, ko pa ljudje le niso odnehali, se jim je podal, udaril po strunah ter zapel. Toda joj! tako žalostna je bila njegova pesem, sama grenkoba in jedko razočaranje sta zvenela iz nje, jedva enkrat je zazvenel iz nje komaj slišen zvok rahlega upanja, kateremu pevec vzlic trpkemu razočaranju in morečemu dvomu ni še dal povsem slovo.

Zdaj je solnce razumelo mladeničevo potrtost in žalost.

Ogoljufan! Da, svet je goljufiv, to ve tudi solnce, dasi ne ve toliko o varljivosti človeške sreče in goljufivosti sveta kot ve nočna vagabundka luna . . . Da, da, vsevprek se goljufajo na tem ubogem svetu . . .

(Dalje prihodnjič)